

WITH FUNDING FROM
AUSTRIAN
DEVELOPMENT
COOPERATION

Ministerul Muncii,
Protecției Sociale și Familiei
al Republicii Moldova

*Empowered lives.
Resilient nations.*

STUDIU DE FEZABILITATE

privind ratificarea Protocolului opțional
la Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități

Elaborat de: Andrei Brighidin

Chișinău 2016

CZU

L

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Studiu de fezabilitate privind ratificarea Protocolului opțional la Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități = Исследование по вопросу целесообразности ратификации Факультативного протокола к Конвенции ООН о правах инвалидов = Feasibility study on the ratification of the Optional Protocol to the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities / Andrei Brighidin - Ch.: "Sinectica Com" SRL, 2016. – 39; 43; 37 p.

Acest studiu a fost elaborat cu sprijinul Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) în cadrul Proiectului „Consolidarea supremației legii și protecției drepturilor omului în Moldova”, finanțat de Ministerul Federal pentru Europa, Integrare și Afacerile Externe al Austriei, cofinanțat și implementat de PNUD Moldova, în cooperare cu Oficiul Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului (OHCHR). Conținutul acestui raport nu reflectă neapărat viziunile și politicile Ministerului Federal pentru Europa, Integrare și Afacerile Externe al Austriei, PNUD sau OHCHR.

*Empowered lives.
Resilient nations.*

Textul în limba română a fost redactat în colaborare cu Ioana Pavel, voluntară online
www.onlinevolunteering.org

ISBN:

CUPRINS

Abrevieri	4
Mulțumiri	5
Sumar executiv.....	6
Introducere	9
Capitolul 1. Cadrul Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități	11
1.1 Privire de ansamblu asupra CNUDPD.....	11
1.2 Privire de ansamblu asupra Protocolului opțional	13
1.3 Jurisprudența relevantă	15
1.4 Concluzii	20
Capitolul 2. Drepturile persoanelor cu dizabilități din Republica Moldova	21
2.1 Legislația națională	21
2.2 Jurisprudență relevantă	27
2.3 Concluzii	29
Capitolul 3. Provocări și beneficii în legătură cu ratificarea PO la CNUDPD	30
3.1 Provocările percepute	30
3.2 Beneficii.....	31
3.3 Concluzii	34
Concluzii generale	37
Recomandări generale.....	37
Anexa 1. Lista întâlnirilor și consultărilor	39

Abrevieri

ANOFM – Agenția Națională de Ocuparea Forței de Muncă

CAT – Convenția ONU împotriva torturii

CEDAW – Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor

CEDO – Convenția europeană a drepturilor omului și a libertăților fundamentale

ICERD - Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială

CNUDPD – Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități

Comitetul CNUDPD – Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități

Consiliul pentru egalitate – Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității

DPO – organizație a persoanelor cu dizabilități

OHCHR - Oficiul Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului

PIDCP – Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice

PIDESC – Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale

PNUD – Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare

PO la CNUDPD – Protocolul opțional la Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități

Mulțumiri

Acest studiu a fost pregătit cu sprijinul Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare în Moldova (PNUD Moldova) și Oficiul Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului (OHCHR) la solicitarea Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei. Elaborarea acestui studiu nu ar fi fost posibilă fără sprijinul și colaborarea oferită de Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Ministerul Justiției, Ministerul Sănătății, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, precum și de membrii principalelor organizații ale societății civile, inclusiv Centrul de Asistență Juridică pentru persoane cu dizabilități, Keystone Human Services Moldova și alții.

Autorul își exprimă recunoștința pentru sprijinul, îndrumarea și asistența oferite de dl Evghenii Alexandrovici Goloșceapov, Coordonator programe Justiție și drepturile omului, PNUD Moldova, dna Natalia Voronova, Manager de proiect, PNUD Moldova, dl Claude Cahn, Consilier pentru drepturile omului, Biroul Coordonatorului Rezident ONU în Moldova și OHCHR, dna Alina Grigoraș, Ofițer pentru drepturile omului, OHCHR, și dl Arcadie Astrahan, expert în domeniul sănătății și drepturilor omului.

Sumar executiv

Acest Studiu analizează fezabilitatea ratificării Protocolului opțional la Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități (PO la CNUDPD) de către Republica Moldova și examinează, în baza unei imagini de ansamblu a Protocolului, legislația Republicii Moldova și jurisprudența Convenției. Studiul analizează în continuare oportunitățile și obstacolele în calea ratificării.

CNUDPD este principalul tratat în cadrul sistemului Națiunilor Unite cu privire la drepturile omului pentru avansarea drepturilor persoanelor cu dizabilități. CNUDPD se axează pe acțiunile pe care trebuie să le întreprindă statele pentru a asigura ca persoanele cu dizabilități să se bucure de aceste drepturi pe picior de egalitate cu ceilalți. Ratificarea CNUDPD implică măsuri juridice cu caracter obligatoriu de a respecta, proteja și realiza drepturile omului recunoscute sub egida convenției.

PO la CNUDPD creează o procedură pentru plângerile individuale. Criteriile de admisibilitate sunt comparativ stricte. Deși funcția Comitetului CNUDPD ce ține de examinarea comunicărilor individuale nu este, în sine, ca și funcția unui organ judiciar, opiniile emise de Comitet în cadrul PO dau dovadă de unele caracteristici ale unei hotărâri judecătorești.

Până la momentul de față, Comitetul CNUDPD a adoptat opinii privind opt comunicări individuale, constatând încălcări în cinci din cele opt și declarând altele două drept inadmisibile. Deciziile sunt luate într-un spirit judiciar, incluzând imparțialitatea și independența membrilor Comitetului, ținând cont de interpretarea limbajului Pactului și de caracterul determinativ al deciziilor.

Concluziile preliminare indică faptul că ratificarea este fezabilă. Republica Moldova deține un cadru legal avansat cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități. Sistemul național al drepturilor omului se bazează pe Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994, legislația națională și instrumentele internaționale, la care Republica Moldova este parte. Republica Moldova a elaborat politici naționale comprehensive pentru avansarea drepturilor persoanelor cu dizabilități. Moldova deja a constituit adevărate instituții quasi-judiciare care activează pentru a preveni și combate discriminarea, inclusiv pe criteriu de dizabilitate. Jurisprudența citată în studiu relevă că atât Consiliul pentru prevenirea și combaterea discriminării și asigurarea egalității, cât și instanțele de judecată sunt suficient de abilitate pentru a examina plângerile și oferi remedii persoanelor cu dizabilități, care sunt victime ale discriminării.

În cadrul întâlnirilor cu părțile interesate relevante din Republica Moldova au fost identificate o serie de beneficii pentru Republica Moldova, atât la nivel național, cât și internațional, în calitatea sa de Stat-parte la PO la CNUDPD. La nivel internațional, ratificarea PO va consolida sistemul juridic internațional și va afirma poziția Republicii Moldova de participant de bună credință al sistemului internațional de protecție a drepturilor omului, va confirma angajamentul său de a promova principiul egalității și non-discriminării și de a asigura respectarea drepturilor omului și a demnității umane.

Astfel, ratificarea acestui document de către Republica Moldova poate reafirma angajamentul său de a fi parte într-un proces constructiv și participativ instituit prin mecanisme individuale de recurs în cadrul sistemului internațional de protecție a drepturilor omului și să asigure accesul egal la procedurile internaționale individuale de recurs cu privire la toate drepturile omului. Ratificând PO la CNUDPD, Republica Moldova poate să adopte o poziție de lider în regiune privind incluziunea și protecția persoanelor cu dizabilități.

Republica Moldova poate juca, de asemenea, un rol în dezvoltarea jurisprudenței internaționale în domeniul drepturilor persoanelor cu dizabilități. Un avantaj special al acestui fapt ar fi clarificarea și concretizarea detaliilor privind atribuțiile sale pozitive prevăzute de CNUDPD. Concretizarea obligațiilor și claritatea juridică poate îmbunătăți conștientizarea și înțelegerea

demnității umane, a egalității și nediscriminării și egalității de șanse în Republica Moldova. O înțelegere mai bună ajută la consolidarea punerii în aplicare și a respectării acestor drepturi.

Ratificarea PO CNUDPD va propulsa înainte procesul de integrare europeană a țării. CNUDPD a fost ratificată de circa 90% din statele membre UE. Moldova este deja parte la Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale. Totuși, pe lângă hotărârile CEDO, care implică o abordare individuală, deciziile Comitetului CNUDPD pot ajuta Moldova să elaboreze soluții sistemice, care ar contribui la soluționarea problemelor structurale ce afectează persoanele cu dizabilități.

Prin intermediul procedurii de plângeri, Guvernul poate fi, de asemenea, încurajat să ia măsuri în vederea includerii depline a drepturilor prevăzute în CNUDPD în legislația și politicile sale interne, precum și să ia în considerare consecințele acțiunilor sale asupra drepturilor economice, sociale și culturale. În acest fel, Protocolul poate contribui la integrarea de către Guvern a drepturilor sociale în toate activitățile sale și la creșterea responsabilității pentru acțiunile sale în raport cu drepturile persoanelor cu dizabilități. De asemenea, este de remarcat faptul că mecanismul de plângeri individuale prevăzut în PO necesită trecerea de la principii abstracte la cazuri concrete. Astfel, procedura care se bazează pe deciziile Comitetului referitoare la situații reale din viață ar putea fi folosită de Guvern ca mijloc valoros în identificarea și propunerea soluțiilor pentru probleme reale pe teren.

Articolul 2 (d) din PO la CNUDPD impune epuizarea tuturor căilor de recurs interne disponibile (judiciare și cvasi-judiciare) înainte ca plângerea să poată fi audiată de către Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități (Comitetul CNUDPD). Acest lucru încurajează mai degrabă folosirea, dezvoltarea și consolidarea unui sistem național de recurs eficient, decât perspectiva unui rezultat negativ al unei proceduri internaționale. Prin urmare, necesitatea epuizării căilor de recurs interne va cere ca persoanele și grupurile de persoane să fie mai bine informate cu privire la situația din Republica Moldova, drepturile lor și interacțiunea dintre ele. În multe cazuri, aceștia vor afla despre limitele, precum și despre posibilitățile de a atrage atenția asupra drepturilor persoanelor cu dizabilități în contextul național. În acest fel, mecanismul de plângeri individuale este, de asemenea, un instrument important pentru abilitarea societății civile. Folosind mecanismul de plângeri, persoanele pot descoperi de multe ori că guvernul lor, de fapt, își îndeplinește obligațiile sau cel puțin face un efort de bună credință în acest sens. Persoanele nu doar vor primi o lecție de abilitare, dar vor afla și despre limitele cerințelor lor.

În ceea ce privește costurile de ratificare, trebuie menționat faptul că ratificarea nu implică costuri suplimentare pentru Republica Moldova, deoarece PO la CNUDPD nu prevede obligații noi de fond suplimentar celor deja recunoscute de Republica Moldova devenind stat-parte la CNUDPD. Astfel, acest instrument prevede criterii stricte de admisibilitate, precum: termene stricte pentru depunerea plângerilor, epuizarea căilor de recurs la nivel național, prevenirea dublării plângerilor între organele tratatelor. Ținând cont de argumentele expuse mai sus, precum și de eforturile depuse de Republica Moldova și principiul egalității și nediscriminării, experiența Republicii Moldova de aplicare a procedurilor similare de comunicare individuale din cadrul altor organisme ale tratatelor privind drepturile omului ale ONU, există puține motive pentru a presupune că aderarea la Protocolul Opțional ar putea genera un număr mare de plângeri. Prin urmare, ratificarea PO la CNUDPD nu poate crea probleme suplimentare pentru Republica Moldova în ceea ce privește creșterea volumului de lucru și a cheltuielilor.

De asemenea, trebuie de subliniat faptul că, în afară de beneficii pentru statul care este parte la PO, mecanismul plângerilor individuale aduce beneficii clare și pozitive pentru persoanele cu dizabilități și persoanele asociate acestora.

Introducere

La 13 decembrie 2006, Adunarea Generală a ONU a adoptat Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități (CNUDPD), precum și Protocolul opțional la Convenție (PO al CNUDPD), care oferă Comitetului competența de a primi și examina comunicări, inclusiv plângeri individuale în legătură cu domeniul de aplicare al CNUDPD.

În cadrul primei Evaluări periodice universale (EPU) a Republicii Moldova în anul 2011, au fost formulate următoarele recomandări legate de PO al CNUDPD: ratificarea sau aderarea la, după caz, PO al PIDESC, CED, CIDMM, și PO al CNUDPD¹; semnarea și ratificarea PO al PIDESC și al CNUDPD; și ratificarea CED.²

În decembrie 2012, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Planul Național de Acțiuni revizuit pentru Drepturile Omului (PNADO) 2011-2014, cu scopul de a încorpora în el recomandările EPU formulate pentru Republica Moldova. Planul de acțiuni revizuit include, ca acțiune, finalizarea unui studiu de fezabilitate privind posibilitățile ratificării PO la CNUDPD în anul 2014. Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Ministerul Finanțelor, Ministerul Sănătății, Ministerul Educației, Ministerul Tehnologiilor Informaționale și Comunicațiilor, Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, Comisia parlamentară pentru drepturile omului și relații interetnice și Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene sunt menționate ca părți responsabile pentru această acțiune. Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) și Oficiul Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului (OHCHR) s-au angajat să susțină această activitate.

În acest context, această lucrare examinează fezabilitatea ratificării PO la CNUDPD. Conform informației disponibile la data de 30 martie 2015, PO la CNUDPD a fost ratificat de 86 state.³ PO la CNUDPD permite victimelor să depună, individual, plângeri la Comitetul CNUDPD, dacă un stat membru a încălcat obligațiile care îi revin în conformitate cu CNUDPD. Înainte de a trimite o plângere la Comitetul CNUDPD, căile de recurs interne trebuie epuizate și criteriile de admisibilitate stricte trebuie îndeplinite. În timp ce funcția Comitetului CNUDPD în examinarea plângerilor individuale nu este, ca atare, cea a unui organ judiciar, avizul Comitetului CNUDPD cu privire la interpretarea prevederilor PO la CNUDPD prezintă unele caracteristici importante ale unei hotărâri judecătorești.

Întrebările de studiu abordate de acest raport:

- Include cadrul juridic național drepturile consacrate în CNUDPD?
- Există căi de recurs la nivel național pentru încălcările drepturilor persoanelor cu dizabilități? Există jurisprudență relevantă?
- Care sunt provocările și oportunitățile legate de ratificarea PO la CNUDPD?
- Dacă ratificarea este posibilă, ce ar trebui realizat pentru a facilita procesul de ratificare? Ce acțiuni sunt necesare pentru a oferi un mecanism eficient și viabil de depunere și examinare a plângerilor?

Această lucrare este structurată în trei capitole. Primul capitol oferă o imagine de ansamblu a cadrului ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități. Mai exact, acesta examinează drepturile consacrate în CNUDPD, natura obligațiilor Republicii Moldova în conformitate cu CNUDPD, și oferă o privire de ansamblu asupra PO la CNUDPD și jurisprudența disponibilă.

Al doilea capitol analizează cadrul legislativ național din perspectiva drepturilor consacrate de CNUDPD. Acesta examinează căile de recurs disponibile în caz de încălcare a drepturilor persoanelor cu dizabilități și jurisprudența relevantă.

¹ Recomandarea nr. 76.2., formulată de Uruguay

² Recomandarea nr. 76.3., formulată de Spania

³ http://indicators.ohchr.org/maps/OHCHR_Map_CRPD-OP.pdf

Al treilea capitol oferă o analiză cuprinzătoare a provocărilor percepute de actorii naționali și oportunitățile în ceea ce privește ratificarea ulterioară a procedurii de plângeri. Partea finală a lucrării prezintă o scurtă trecere în revistă a principalelor constatări și recomandări.

Capitolul 1. Cadrul Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități

Acest capitol oferă o scurtă prezentare a cadrului ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități. Prima secțiune analizează drepturile consacrate în CNUDPD și natura obligațiilor Republicii Moldova în temeiul convenției. A doua parte oferă o imagine de ansamblu a PO la CNUDPD. Ultima secțiune oferă o prezentare generală a jurisprudenței în baza procedurii de depunere și examinare a plângerilor.

1.1 Privire de ansamblu asupra CNUDPD

CNUDPD a fost adoptată prin consens de către Adunarea Generală, la 13 decembrie 2006, împreună cu Protocolul său opțional. Începând cu 30 martie 2007, Convenția și PO sunt deschise spre semnare la sediul Organizației Națiunilor Unite din New York. Art. 1 din CNUDPD prevede că scopul Convenției este de „a promova, proteja și asigura exercitarea deplină și egală a tuturor drepturilor omului și a libertăților fundamentale de către toate persoanele cu dizabilități, precum și de a promova respectul pentru demnitatea lor inerentă.” Republica Moldova a ratificat CNUDPD la 21 septembrie 2010. Conform situației din 1 decembrie 2015, convenția a fost ratificată de 163 de state.⁴

CNUDPD nu este primul instrument pentru drepturile omului care abordează aspecte legate de dizabilitate. Cu toate acestea, spre deosebire de predecesorii săi, aceasta oferă persoanelor cu dizabilități un nivel fără precedent de protecție. CNUDPD detaliază drepturile de care ar trebui să se bucure toate persoanele cu dizabilități, precum și obligațiile statelor și ale altor actori în acest sens.

Convenția promovează și protejează drepturile umane ale persoanelor cu dizabilități în viața economică, socială, politică, juridică și culturală și cere un tratament nediscriminatoriu și egalitate în accesul la justiție, în tratamentul de către instanțele judecătorești și poliție, și în derularea sarcinilor administrative prin oferirea adaptărilor rezonabile, procedurale necesare și adecvate vârstei în educație, sănătate, la locul de muncă, în viața de familie, activitățile culturale și sportive, precum și atunci când aceste persoane participă la viața politică și publică. CNUDPD asigură că toate persoanele cu dizabilități sunt recunoscute în fața legii. Convenția interzice, de asemenea tortura, exploatarea, violența și abuzul, și protejează viața, libertatea și securitatea persoanelor cu dizabilități, libertatea de circulație și de exprimare, precum și respectarea vieții private a acestora.

Convenția nu definește în mod explicit termenul „dizabilitate”. Preambulul CNUDPD recunoaște că „dizabilitate” este un concept în evoluție. Convenția nu definește nici termenul de „persoane cu dizabilități”. Cu toate acestea, tratatul precizează că termenul include persoanele care au deficiențe fizice, mentale, intelectuale sau senzoriale pe termen lung, care, în fața diferitelor atitudini negative sau obstacole fizice, poate împiedica persoanele să participe pe deplin în societate.⁵

Abordarea Convenției față de dizabilitate subliniază impactul semnificativ pe care barierele de atitudine și de mediu în societate îl pot avea asupra exercitării drepturilor omului de către persoanele cu dizabilități. Cu alte cuvinte, o persoană într-un scaun cu rotile ar putea avea dificultăți de a urca într-un mijloc de transport în comun sau de a fi angajat în câmpul muncii, nu din cauza condiției sale, ci pentru că există obstacole de mediu, cum ar fi autobuzele inaccesibile sau scările la locul de muncă, care îi împiedică accesul.

Principiile generale oferă îndrumări statelor și altor actori cu privire la interpretarea și punerea în aplicare a Convenției. Cele opt principii generale sunt:

⁴ https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&lang=en

⁵ Articolul 1, CNUDPD

- i. Respect pentru demnitatea inerentă, autonomia, inclusiv libertatea de a lua decizii proprii, și independența persoanelor;
- ii. Non-discriminare;
- iii. Participare deplină și integrare eficientă în societate;
- iv. Respectul pentru diferențe și acceptarea persoanelor cu dizabilități ca parte a diversității umane și a umanității;
- v. Egalitatea de șanse;
- vi. Accesibilitate;
- vii. Egalitatea între bărbați și femei; și
- viii. Respectul pentru dezvoltarea capacităților copiilor cu dizabilități și pentru dreptul copiilor cu dizabilități de a-și păstra identitatea.

Acțiunile care trebuie întreprinse de către statele-părți includ:

- Adoptarea măsurilor legislative și de alt fel în vederea eliminării discriminării;
- Protejarea și promovarea drepturilor persoanelor cu dizabilități în cadrul tuturor politicilor și programelor;
- Încetarea oricăror practici care încalcă drepturile persoanelor cu dizabilități;
- Asigurarea respectării drepturilor persoanelor cu dizabilități în sectorul public;
- Asigurarea respectării drepturilor persoanelor cu dizabilități în sectorul privat și de către persoanele fizice;
- Cercetări și dezvoltare de produse, servicii și tehnologii accesibile persoanelor cu dizabilități și pentru a-i încuraja și pe alții să realizeze cercetări în acest domeniu;
- Oferirea unor informații accesibile despre tehnologiile de asistență pentru persoanele cu dizabilități;
- Promovarea instruirii specialiștilor și personalului care lucrează cu persoanele cu dizabilități privind drepturile protejate de convenție;
- Consultarea și antrenarea persoanelor cu dizabilități în elaborarea și punerea în aplicare a legislației și politicilor, precum și în procesele de luare a deciziilor în domenii care le privesc⁶.

Conform art. 4 din Convenției, Guvernele care ratifică Convenția sunt de acord să promoveze și să asigure realizarea deplină a tuturor drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toate persoanele cu dizabilități, fără niciun fel de discriminare. Fiecare stat trebuie să ia măsuri pentru a realiza drepturile economice, sociale și culturale în mod progresiv, folosind la maxim resursele disponibile în acest scop. Această obligație, denumită „realizare progresivă”, recunoaște timpul necesar, deseori, îndelungat pentru a realiza aceste drepturi pe deplin, de exemplu, în cazul creării sau îmbunătățirii sistemelor de asistență socială și medicală. În timp ce realizarea progresivă oferă statelor-părți, îndeosebi țărilor în curs de dezvoltare, o anumită flexibilitate pentru îndeplinirea obiectivelor Convenției, aceasta nu le absolvă de responsabilitatea de a proteja aceste drepturi.

Ca și în cazul altor tratate privind drepturile omului, ratificarea CNUDPD presupune obligația juridică de a respecta, proteja și realiza drepturile recunoscute în temeiul tratatului⁷. **Obligația de**

⁶ Articolul 4, CNUDPD

a respecta drepturile înseamnă obligativitatea statelor-părți de a se abține de la comiterea ingerințelor în exercitarea drepturilor persoanelor cu dizabilități. De exemplu, statele nu trebuie să efectueze experimente medicale pe persoanele cu dizabilități, fără consimțământul lor, sau să excludă o persoană dintr-o instituție școlară din cauza dizabilității. **Obligația de a proteja** drepturile înseamnă obligativitatea statelor-părți de a împiedica încălcarea acestor drepturi de către terți. De exemplu, statele trebuie să ceară angajatorilor din sectorul privat să ofere condiții de muncă echitabile și satisfăcătoare persoanelor cu dizabilități, inclusiv adaptările rezonabile. Statele trebuie să asigure în mod diligent protejarea persoanelor cu dizabilități de rele tratamente și abuzuri. **Obligația de a îndeplini** drepturile înseamnă obligativitatea statelor-părți de a lua măsuri legislative, administrative, bugetare, judiciare și alte măsuri corespunzătoare în vederea realizării depline a acestor drepturi.

1.2 Privire de ansamblu asupra Protocolului opțional

Protocolul opțional la CNUDPD (PO la CNUDPD), intrat în vigoare la 3 mai 2008, recunoaște competența Comitetului pentru drepturile persoanelor cu dizabilități (Comitetul CNUDPD), compus din experți independenți, de a recepționa și examina plângerile prezentate de către sau în numele persoanelor sau grupurilor de persoane care invocă că ar fi victime ale unei încălcări a drepturilor recunoscute și protejate de Convenție. Din 01 decembrie 2015, 88 de state au ratificat sau au aderat la PO la CNUDPD.⁸

PO la CNUDPD nu acordă niciun drept de fond suplimentar drepturilor care sunt deja recunoscute în CNUDPD. Comitetul CNUDPD doar recepționează și examinează plângerile în baza procedurilor sus-menționate, cu condiția ca statul să fi ratificat CNUDPD și protocolul său opțional.

Există mai mulți factori care trebuie luați în considerare înainte de a lua decizia de a depune o plângere la Comitetul CNUDPD: dacă plângerea va fi înregistrată (în conformitate cu criteriile preliminare pentru un caz *prima facie*) și considerată admisibilă în mod oficial de către Comitet; durata procedurii; rezultatul procedurii; dacă plângerea poate fi depusă la un alt mecanism judecătoresc și altele.

Plângerile pot fi aduse numai împotriva unui stat-parte care a ratificat PO la CNUDPD. Comitetul CNUDPD este mandatat doar de a examina plângerile care invocă o încălcare a unuia sau mai multor drepturi de fond protejate de CNUDPD.

Încălcarea invocată trebuie să se refere la un incident care a avut loc după intrarea în vigoare a CNUDPD și a PO la CNUDPD în statul în cauză. Există o excepție în acest sens cu privire la continuarea încălcării drepturilor. Plângerea poate fi depusă dacă faptele care au condus la încălcarea drepturilor unei persoane sau ale unui grup de persoane avuseră loc înainte de intrarea în vigoare a CNUDPD și a PO la CNUDPD, dar continuă să aibă loc și în momentul intrării lor în vigoare.⁹

Plângerile pot fi depuse de victimă în persoană sau de un grup de victime. Plângerile pot fi, de asemenea, depuse de terți: avocați, ONG-uri, inclusiv organizații ale persoanelor cu dizabilități, în numele persoanelor sau al unui grup de persoane care invocă că ar fi victime ale încălcărilor drepturilor omului protejate de CNUDPD. În astfel de cazuri, este necesar acordul persoanei (sau al fiecărui membru al unui grup de persoane) și o procură scrisă sau o autoritate care să autorizeze reprezentarea.

⁷ A se vedea, de asemenea, ONU (2007). *From exclusion to Equality: Realising the Rights of Persons with Disabilities*. [De la excludere la egalitatea: realizarea drepturilor persoanelor cu dizabilități]. Geneva: SRO-Kindig, pp. 21 - 22, disponibil online: <http://www.ipu.org/PDF/publications/disabilities-e.pdf>

⁸ Pentru mai multe informații a se vedea: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15-a&chapter=4&lang=en

⁹ A se vedea *Shankara și colab. împotriva Burkina Faso* (1159/03) - Protocolul opțional la PIDCP a intrat în vigoare la 12 de ani după încălcare, care a dus la intentarea cazului.

În cazul în care nu este posibil de obținut consimțământul unei persoane în anumite circumstanțe (de exemplu, accesul la presupusa victimă (victime) este obstrucționat), consimțământul scris nu este obligatoriu. Va fi necesar de stabilit circumstanțele concrete care îl împiedică pe reclamant(ă) să-și dea consimțământul. Decizia de a accepta sau de a respinge plângerea îi aparține Comitetului CNUDPD.

În cazul în care poate fi considerat că persoana sau grupul de persoane nu au capacitatea procesuală în jurisdicția internă (de exemplu, dacă au fost privați sau le-a fost limitată capacitatea juridică), Comitetul CNUDPD a precizat că va aplica art. 12 din CNUDPD pentru a recunoaște capacitatea juridică a autorului plângerii sau victimei, indiferent dacă această capacitate este recunoscută sau nu în statul-parte în cauză.¹⁰

Plângerile nu pot fi anonime.¹¹ Dacă se dorește păstrarea anonimatului în fața publicului, în acest sens poate fi depusă o cerere pe numele Comitetului CNUDPD privind nedivulgarea identității persoanei (persoanelor) vizate în decizia finală. Comitetul CNUDPD poate, de asemenea, adopta din proprie inițiativă decizia de a păstra anonimatul reclamantului în fața publicului. Prin urmare, identitatea autorului (autorilor) plângerii va fi indicată de inițialele acestuia sau litere. Identitatea persoanei nu va fi dezvăluită publicului, la cerere. Identitatea autorului va fi întotdeauna comunicată statului-parte în cauză.

Reclamațiile nu vor fi examinate de Comitetul CNUDPD dacă aceeași problemă a fost deja examinată de către Comitet, dacă a fost sau este în curs de examinare în baza altei proceduri de anchetă internațională sau este soluționată de un alt mecanism judecătoresc regional, precum Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Pentru ca plângerea să fie considerată admisibilă, trebuie epuizate toate căile de recurs interne în statul în cauză înainte ca cererea să fie depusă Comitetului. Acesta este principiul subsidiarității. Mecanismele naționale trebuie să ofere posibilitatea de a examina acuzațiile privind comiterea încălcărilor și să pună la dispoziție o cale de recurs în cazul în care se constată încălcări înainte ca plângerea să fie acceptată la nivel internațional. Persoanele sau un grup de persoane, prin urmare, trebuie să epuizeze toate căile de recurs interne disponibile și eficiente înainte de a depune plângerea Comitetului CNUDPD.

Cu toate acestea, există un număr limitat de excepții de la această regulă. Următoarele tipuri de căi de recurs reprezintă excepții de la obligația de admisibilitate privind epuizarea căilor de recurs interne:

- Căi de recurs ineficiente, inadecvate, inutile sau periculoase;
- Căi de recurs excepționale (inclusiv căi de recurs extrem de discreționare);
- Căi de recurs prelungite în mod nejustificat.

Plângerile trebuie să fie prezentate în scris sau în alt format care să conțină copia lizibilă a conținutului pentru a fi transmisă statului-parte.¹² După înregistrarea plângerii, cazul este transmis statului-parte, oferindu-i posibilitatea de a prezenta observațiile sale cu privire la admisibilitatea și fondul comunicării. Statul-parte are la dispoziție șase luni pentru a prezenta observațiile sale cu privire la admisibilitate și fond, și două luni pentru a prezenta observațiile sale doar cu privire la admisibilitate. După ce statul-parte prezintă observațiile sale, ele sunt transmise autorului pentru comentarii. La primirea comentariilor autorului plângerii, cazul este gata pentru a fi examinat de către Comitet.

¹⁰ A se vedea alin. 68(2) din Regulamentul de procedură al CNUDPD, CRPD/C/1, 5 iunie 2014.

¹¹ Articolul 2(a), PO la CNUDPD.

¹² A se vedea fișa privind procedura de depunere a comunicațiilor către Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități în conformitate cu Protocolul opțional la Convenție, 12 aprilie 2012, CRPD/C/5/2/Rev.1, alin. 4.
A se vedea alin. 24 și 55(3) din Regulamentul de procedură al CNUDPD, CRPD/C/1, 5 iunie 2014.

Deciziile cu privire la admisibilitatea și/sau fondul cererii sunt adoptate de Comitet cu majoritate simplă și sunt transmise simultan autorului plângerii și statului-parte. În cazul în care Comitetul constată că statul-parte nu și-a onorat obligațiile față de o persoană sau un grup de persoane, acesta va formula recomandări pentru statul-parte pentru a oferi o cale de recurs persoanei sau grupului în cauză și va solicita ca statul să se expună în termen de șase luni. Decizia finală a Comitetului pe fondul unui caz sau a unei decizii de inadmisibilitate este postată pe pagina web a OHCHR, ca parte a jurisprudenței Comitetului.

În orice moment după primirea plângerii și înainte de se pronunța pe fondul acesteia, Comitetul poate să-i transmită statului-parte în cauză, pentru examinare în regim de urgență, o solicitare privind adoptarea unor măsuri provizorii pentru a evita daune ireparabile pentru victima sau victimele încălcării invocate.¹³

Statul-parte este invitat să se expună, în termen de șase luni de la adoptarea deciziei, pe marginea punerii în aplicare a avizului Comitetului. Comitetul desemnează un raportor special sau un grup de lucru pentru a examina aceste informații și stabili măsurile obligatorii pentru statul-parte în vederea punerii în aplicare a avizului Comitetului.

PO la CNUDPD stabilește, de asemenea, **procedura de anchetă** (art. 6), care permite Comitetului, la primirea informațiilor de încredere, de a iniția anchete pe marginea încălcărilor grave sau sistematice comise de către un stat-parte ale drepturilor prevăzute în CNUDPD. Întrucât mecanismul de comunicare individuală are scopul de a oferi despăgubiri individuale în cazul încălcării drepturilor omului, mecanismul de anchetă urmărește să ofere soluții pentru încălcări sistematice ale drepturilor omului într-un stat. Procedura de anchetă este confidențială. După examinarea rezultatelor anchetei de către toți membrii Comitetului și după formularea comentariilor și recomandărilor, acestea sunt remise statului, care are șase luni pentru a se expune.

1.3 Jurisprudența relevantă

Din decembrie 2015, Comitetul CNUDPD a adoptat avize pe 11 comunicări individuale, constatând încălcări în șapte dintre ele și declarând trei dintre acestea inadmisibile.¹⁴ Mai jos este prezentat sumarul unor plângeri.

*Dna S.C. împotriva Braziliei (CNUDPD/C/12/D/10/2013) – inadmisibilitate*¹⁵

Reclamanta susține că politica Banco do Brasil prevede că retrogradarea angajaților, după trei luni de concediu medical, din cauza dizabilității este discriminatorie. În 2009, reclamanta a fost retrogradată după ce s-a aflat în concediu medical o perioadă mai mare de trei luni, după se a suferit o accidentare care i-a cauzat o deficiență permanentă la genunchi. Reclamanta afirmă că au fost comise și alte încălcări în 2010, atunci când Banco do Brasil i-a respins cererea de a fi transferată la un birou mai aproape de casa ei, invocând dizabilitatea sa.

Comitetul remarcă afirmația statului-parte că accidentarea la genunchi a reclamantei nu este o dizabilitate în baza art.1 al Convenției; la momentul faptelor analizate, reclamanta fusese diagnosticată cu incapacitate temporară de muncă și nu a prezentat dovezile unei deficiențe pe termen lung; prin urmare, plângerea reclamantei nu intră în competența *ratione materiae* a Comitetului. Comitetul remarcă afirmația statului-parte că cererea de transfer a reclamantei a fost respinsă în temeiul faptului că în biroul în cauză era un surplus de angajați și nu în baza dizabilității. Prin urmare cererea reclamantei nu este fondată. Comitetul a remarcat argumentul

¹³ Este necesar de înțeles că Comitetul CNUDPD nu poate acorda măsuri care să aibă un caracter permanent și nu provizoriu (intermediar), deoarece aceasta ar a aduce atingere rezultatului examinării comunicării de către Comitet.

¹⁴ Pentru mai multe informații a se vedea: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/Jurisprudence.aspx>

¹⁵ A se vedea cazul complet: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD-C-12-D-10-2013&Lang=en

statului-parte că reclamanta nu a epuizat căile de recurs interne, deoarece aceasta nu a depus o plângere în instanțele naționale pe motiv că a fost retrogradată din cauza dizabilității sale.

Dna Marie-Louise Jungelin împotriva Suediei (CNUDPD/C/12/D/5/2011) – lipsa încălcărilor¹⁶

Plângerea a fost depusă de Marie-Louise Jungelin, resortisantă suedeză, născută în 1970. Aceasta pretinde că este victimă a încălcării de către Suedia a drepturilor protejate de art. 5 și 27 din CNUDPD. Reclamanta suferă de deficiențe de vedere severe de la naștere. Ea a frecventat o școală obișnuită, deține diplomă de licență de la Universitatea din Stockholm și are o experiență profesională de mai mulți ani în mai multe locuri de muncă diferite. În mai 2006, a depus o cerere de angajare la Agenția de Asigurări Sociale pe post de evaluator/anchetator al cererilor pentru acordarea alocațiilor și compensațiilor de boală. La 25 august 2006, reclamanta a fost informată că, deși întrunește cerințele privind competențele profesionale, experiența și referințele, cererea ei nu a fost examinată pentru acest post vacant, deoarece sistemele informatice interne ale Agenției de Asigurări Sociale nu puteau fi adaptate pentru persoanele cu deficiențe de vedere. Reclamanta a comunicat cazul Ombudsmanului suedez pentru persoanele cu dizabilități, care a depus o cerere la Tribunalul Muncii în numele ei. La data de 17 februarie 2010, Tribunalul Muncii a respins cererea Ombudsmanului.

Comitetul CNUDPD a constatat că Tribunalul Muncii a examinat cu atenție și în mod obiectiv toate elementele prezentate de reclamantă și de Agenția de Asigurări Sociale înainte de a concluziona că măsurile de sprijin și de adaptare recomandate de Ombudsman ar constitui o sarcină excesivă pentru Agenția de Asigurări Sociale. Comitetul și-a exprimat de asemenea opinia că reclamanta nu a prezentat nicio dovadă care i-ar permite Comitetului să concluzioneze că examinarea a fost efectuată în mod vădit arbitrar sau a constituit o denegare de justiție. În aceste circumstanțe, Comitetul a declarat că nu a putut concluziona că decizia nu se baza, la momentul adoptării de către Tribunalul Muncii, pe considerente obiective și rezonabile. Astfel, Comitetul a considerat că nu poate fi stabilită o încălcare a art. 5 și 27 din CNUDPD.

Liliane Groninger și colab. Împotriva Germaniei (CNUDPD/C/D/2/2010) – încălcare¹⁷

Reclamanta, Liliane Groninger, resortisantă franceză, a depus plângerea în numele fiului, al soțului și al său. Fiul ei este resortisant german, născut la 14 mai 1979, și este o persoană cu dizabilități. Ea susține că fiul ei este victima încălcărilor de către Germania a drepturilor sale protejate de art. 3, 4, 8 și 27 din Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități. PO la CNUDPD a intrat în vigoare în Germania la 26 martie 2009.

Reclamanta susține că fiul ei a fost înregistrat de agențiile de ocupare a forței de muncă în 2002. În octombrie-noiembrie 2009, el a frecventat și finalizat cu succes un curs de instruire profesională pentru casieri, dar agenția de ocupare a refuzat să-i acorde sprijin financiar, argumentând că instruirea nu era cost-eficientă. Reclamanta susține că procesul de judecată inițiat pe acest aspect este pe rol la Tribunalul Social din Köln mai mult de trei ani. În martie-aprilie 2010 și aprilie-mai 2011, fiul reclamantei a frecventat un curs de contabilitate și familia a acoperit din nou costul, deoarece nici instruirea, nici suportul financiar nu au fost oferite de agenția de ocupare. Reclamanta a susținut că scopul agenției de ocupare era de a dezavantaja persoanele cu dizabilități, astfel încât, după câțiva ani de șomaj, aceștia să nu mai aibă posibilitatea de a oferi ceva pieței muncii și să poată fi apoi „izolați într-un atelier pentru persoanele cu dizabilități”.

Reclamanta a susținut, de asemenea, că orice măsură luată de agenția de ocupare a fost sortită eșecului, deoarece, în conformitate cu secțiunea 219 Capitolul III din Codul Social, fiul ei este eligibil pentru o subvenție de integrare numai dacă capacitatea lui de lucru deplină ar putea fi restabilită în termen de trei ani.

¹⁶ http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD-C-12-D-5-2011&Lang=en

¹⁷ http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD/C/D/2/2010&Lang=en

Comitetul a luat act de acuzațiile reclamantei că prevederile legislației în domeniul protecției sociale referitoare la acordarea unei alocații de integrare pe piața forței de muncă sunt discriminatorii, deoarece sunt aplicabile numai persoanelor cu dizabilități a căror capacitate de muncă deplină poate fi restabilită în termen de 36 de luni; că acestea nu creează niciun drept pentru persoanele cu dizabilități, deoarece dreptul de a solicita o astfel de alocație îl are exclusiv angajatorul; și că modul în care se aplică aprecierea privind punerea în aplicare a acestor dispoziții de către agențiile de ocupare duce în continuare la discriminare. Comitetul a remarcat argumentul reclamantei că alocația de integrare a fost singura acțiune afirmativă disponibilă pentru a-i ajuta fiul în integrarea pe piața forței de muncă. Comitetul a notat că art.27, alin.1 lit.(d) și (e) din CNUDPD consacră dreptul de a beneficia de măsuri adecvate de promovare a șanselor egale la angajarea în câmpul muncii, astfel încât să aibă acces efectiv la serviciile generale de plasament, precum și asistență în găsirea și obținerea unui loc de muncă. Comitetul CNUDPD a fost de părere că măsurile luate de autoritățile competente ale statului-parte pentru a contribui la integrarea fiului reclamantei pe piața forței de muncă nu au îndeplinit standardele obligațiilor statului-parte în temeiul art.27, alin. 1 lit. (d) și (e), coroborat cu art. 3 lit. (a), (b), (c) și (e), art. 4, alin. (1) lit.(b) și art. 5, alin. 1 din CNUDPD.

DI X. împotriva Argentinei (CNUDPD/C/11/D/8/2012) – încălcare¹⁸

Reclamantul X., resortisant argentinian, născut la 26 noiembrie 1952, a fost ținut în detenție preventivă în San Martin. Cu autorizația Curții, la 27.01.2010, acesta a fost supus unei intervenții chirurgicale la spinare de înlocuire a unui disc cervical. A doua zi, reclamantul a suferit un accident vascular cerebral care s-a soldat cu hemianopsie omonimă de stânga, o tulburare de echilibru senzorial, o tulburare cognitivă și afectarea orientării vizual-spațiale. Mai târziu, cu autorizarea Tribunalului Penal Federal, reclamantul a fost transferat la Institutul FLENI din Escobar, unde starea lui s-a stabilizat și acesta a început un program de reabilitare în staționar. La 7 aprilie 2010, Curtea Penală Federală a fost informată de Institutul FLENI că reclamantul era apt să-și continue programul de reabilitare în condiții de ambulator. În aceeași zi, reclamantul a cerut ca arestul preventiv să fie înlocuit cu arestul la domiciliu, susținând că are nevoie de spațiu de locuit adaptat la dizabilitatea sa și că distanța dintre centrul de detenție și spitalul de reabilitare nu-i permite accesul la reabilitare, încălcându-i astfel dreptul la îngrijire medicală. La 6 august, 2010, Curtea Federală a respins cererea de arest la domiciliu și a dispus transferul reclamantului la spitalul penitenciar central al Complexului Penitenciar Federal din Buenos Aires, unde urma să fie făcute aranjamentele necesare pentru ca acesta să urmeze, aici, tratamentul de reabilitare prescris.

Reclamantul a susținut că instanțele de judecată nu au examinat în mod corespunzător situația sa și au dispus arestarea lui ignorând informațiile medicale care justificau cererea de arest la domiciliu sau un aranjament privativ de libertate în spital. Mai exact, instanțele de judecată au respins în mod arbitrar afirmațiile că deplasarea acestuia de la închisoarea din Ezeiza și până la spitalul de reabilitare i-ar prejudicia sănătatea și ar putea prezenta un risc grav, ținând cont de instabilitatea coloanei sale vertebrale. Reclamantul a susținut că determinarea caracterului adecvat al detenției sale în închisoare, inclusiv în spitalul din penitenciar, ar fi trebuit să ia în considerare starea sa de sănătate, lipsa infrastructurii, serviciilor medicale și de îngrijire, precum și măsura în care pedeapsa cu închisoarea îi afectează în mod negativ sănătatea.

Comitetul CNUDPD a amintit că în temeiul art. 14, alin. 2 din CNUDPD, persoanele cu dizabilități, private de libertate, au dreptul de a fi tratate în conformitate cu obiectivele și principiile Convenției, inclusiv prin asigurarea adaptărilor rezonabile. În cauza respectivă, Comitetul a recunoscut adaptările oferite de statul-parte pentru a elimina barierele care nu i-au oferit reclamantului acces în zonele din mediul fizic al închisorii.

¹⁸ http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD/C/11/D/8/2012&Lang=en

Comitetul CNUDDP a declarat că este la curent cu declarațiile reclamantului și ale statului-parte în ceea ce privește calitatea și cantitatea tratamentelor de reabilitare oferite reclamantului în timp ce acesta se afla în închisoare erau contradictorii. Având în vedere circumstanțele specifice ale acestui caz, Comitetul CNUDDP nu dispunea de dovezi suficiente înainte de a concluziona că a avut loc încălcarea art. 25 și 26 din Convenția.

Comitetul CNUDDP a luat act de afirmațiile reclamantului că autoritățile i-au supus unui pericol grav viața și sănătatea, limitându-l în închisoare și obligându-l să accepte tratamentul în condiții de ambulator, care implică transferuri frecvente cu ambulanța, fiind un risc grav pentru viața și sănătatea lui. Comitetul CNUDDP, acționând în conformitate cu art. 5 din CNUDDP OP, a fost de părere că statul-parte nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul art. 9, alin. 1 lit. (a) și (b), art. 14, alin. 2 și art. 17 din Convenție.

Recomandările Comitetului CNUDDP au inclus obligația de a oferi despăgubiri pentru încălcarea drepturilor reclamantului în temeiul Convenției și adaptările necesare în locul de detenție pentru a asigura accesul reclamantului la obiectivele și serviciile din penitenciare în condiții de egalitate cu ceilalți deținuți. Comitetul CNUDDP a recomandat, de asemenea, statului-parte să ramburseze reclamantului cheltuielile pentru depunerea plângerii. Suplimentar, având în vedere sănătatea fragilă a reclamantului, Comitetul CNUDDP a cerut statului-parte să asigure că, în timp ce pacienții au libertatea să consimtă sau să refuze un tratament medical, reclamantul să aibă acces la asistență medicală adecvată, în timp util, în funcție de starea sănătății și acces deplin la un tratament de reabilitare adecvat, acordat în mod regulat.

Zsolt Bujdosó și cinci alții împotriva Ungariei (CNUDDP/C/10/D/4/2011) – încălcare¹⁹

Cei șase reclamanți au susținut, în temeiul art. 29 din CNUDDP, că sunt victime ale încălcării de către Ungaria a drepturilor lor. Toți cei șase reclamanți suferă de dizabilități intelectuale și au fost plasați sub tutelă parțială sau generală în baza unor decizii judecătorești. În urma plasării acestora sub tutelă, numele le-au fost șterse în mod automat din listele alegătorilor, în baza art. 70, alin. 5, din Constituția statului-parte, în vigoare în acel moment, care prevedea că persoanele plasate sub tutelă parțială sau generală nu aveau drept de vot. Din cauza acestei limitări a capacității de exercițiu, reclamanții nu au putut participa la alegerile parlamentare din Ungaria din 11 aprilie 2010 și la alegerile locale din 3 octombrie 2010. Aceștia au susținut că au rămas fără dreptul de vot până în prezent și, prin urmare, nu pot participa la alegeri.

Comitetul CNUDDP a remarcat că statul-parte a descris în mod abstract noua legislație aplicabilă persoanelor aflate sub tutelă menționând că a adus-o în concordanță cu art. 29 din CNUDDP, fără a arăta modul în care acest regim afectează în mod special reclamanții și măsura în care aceasta respectă drepturile lor în temeiul art.29 al Convenției. Comitetul a reamintit că art. 29 din CNUDDP cere statelor-părți să asigure posibilitatea persoanelor cu dizabilități de a participa efectiv și deplin la viața politică și publică, în condiții de egalitate cu ceilalți cetățeni, inclusiv prin garantarea dreptului la vot. Comitetul CNUDDP a reamintit că în temeiul art. 12, alin. 2 din CNUDDP, statele-părți trebuie să recunoască și să susțină capacitatea juridică a persoanelor cu dizabilități”, în condiții de egalitate cu ceilalți cetățeni, în toate aspectele vieții”, inclusiv în viața politică, care cuprinde dreptul la vot. Astfel, Comitetul CNUDDP a constatat că statul-parte nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul art.29, interpretat aparte coroborat cu art. 12 al Convenției.

Comitetul a formulat o serie de recomandări pentru statul-parte, inclusiv obligația de a elimina ștergerea numelor reclamanților din listele alegătorilor, acordarea unor compensații adecvate pentru daunele morale suferite în urma privării de dreptul la vot la alegerile din 2010 și compensarea costurilor juridice suportate pentru depunerea plângerii de către reclamanți.

¹⁹ http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD/C/10/D/4/2011&Lang=en

Szilvia Nyusti, Péter Takács împotriva Ungariei (CNUDPD/C/9/D/1/2010) – încălcare²⁰

Reclamanții sunt persoane cu deficiențe de vedere severe. Aceștia au încheiat separat contracte de prestare a serviciilor de cont curent personal cu instituția de creditare OTP Bank Zrt. (OTP), în baza căruia au dreptul de a folosi carduri bancare. Cu toate acestea, ei nu au putut folosi bancomatele (ATM-urile), fără asistență, deoarece tastaturile ATM-urilor operate de OTP nu sunt marcate cu litere în alfabetul Braille și nici nu oferă instrucțiuni sonore și asistență vocală pentru a putea efectua operațiuni cu carduri bancare. Reclamanții au susținut că achită aceleași taxe anuale pentru serviciile și tranzacțiile cu cardurile bancare ca și ceilalți clienți. Cu toate acestea, reclamanții nu pot folosi serviciile ATM în egală măsură ca și clienții fără probleme de vedere. Prin urmare, aceștia beneficiază de mai puține servicii pentru aceleași taxe.

La 11 aprilie 2005, reprezentantul legal al reclamanților a depus o plângere la OTP, cerând efectuarea unor schimbări la ATM-urile din apropierea caselor unde locuiau clienții săi. Plângerea a fost respinsă de OTP la 16 iunie 2005. La 5 august 2005, reclamanții au inițiat o acțiune civilă în baza art. 76 și 84, Capitolul IV din Codul civil din 1959 (Codul Civil), la Curtea Metropolitană. La 14 mai 2007, Curtea Metropolitană a susținut că OTP a încălcat dreptul reclamanților la demnitatea umană și egalitatea de tratament. Curtea Metropolitană a mai susținut că OTP trebuia să asigure că clienții săi, care au deficiențe de vedere, să poată accesa informațiile necesare pentru a putea utiliza ATM-urile. Curtea a dispus ca OTP să echipeze, în termen de 120 de zile, cel puțin unul dintre ATM-uri sale în fiecare centru județean. De asemenea, Curtea Metropolitană a dispus plata de daune materiale în valoare de 200.000 de forinți maghiari fiecărui reclamant.

La 2 iulie 2007, reclamanții au depus o cerere de recurs la Curtea de Apel Metropolitană împotriva deciziei primei instanțe, solicitând acordarea accesului la toate ATM-urile și majorarea sumei compensației până la 300.000 de forinți maghiari pentru fiecare reclamant. La 10 ianuarie 2008, Curtea de Apel a respins recursul și a acceptat argumentul OTP că, din cauza riscurilor sporite pentru siguranța personală, o echipare ulterioară a ATM-urilor nu ar asigura utilizarea lor de către reclamanți de sine stătător.

La 14 aprilie 2008, reclamanții au depus o cerere la Curtea Supremă pentru efectuarea controlului judiciar extraordinar, cerând Curții să modifice decizia Curții de Apel Metropolitană. Curtea Supremă de Justiție a adoptat o decizie la 4 februarie 2009 și a respins cererea reclamanților de efectuare a controlului judiciar și cea a OTP de efectuare a unui control similar.

Comitetul CNUDPD amintește că, în baza art. 4, alin. 1 lit. (e) al CNUDPD, statele-părți se angajează „să ia toate măsurile corespunzătoare pentru a elimina discriminarea pe bază de dizabilitate împotriva persoanelor, organizațiilor sau întreprinderilor private”. În acest scop, statele-părți sunt obligate, în temeiul art. 9 din Convenție, de a lua măsuri adecvate pentru a asigura accesul persoanelor cu dizabilități, în condiții de egalitate cu ceilalți cetățeni, la, printre altele, informații, comunicații și alte servicii, inclusiv la serviciile electronice, prin identificarea și eliminarea obstacolelor și barierelor în calea accesibilității. Statele-părți trebuie, în special, să ia măsuri adecvate pentru a elabora, promulga și monitoriza punerea în aplicare a standardelor și orientărilor minime pentru asigurarea accesibilității obiectivelor și serviciilor deschise sau prestate publicului (art. 9, alin. 2 lit. (a) din Convenție), și să asigure că persoanele private care oferă obiective și servicii, care sunt deschise sau prestate publicului, să țină cont de toate aspectele legate de accesibilitatea acestora pentru persoanele cu dizabilități (art. 9, alin. 2 lit. (b)).

Recomandările Comitetului CNUDPD: eliminarea inaccesibilității card-urilor bancare la ATM-urile operate de OTP pentru reclamanți; compensarea adecvată a cheltuielilor suportate de reclamanți în procesul judiciar național și a cheltuielilor legate de depunerea plângerii la Comitetul CNUDPD.

²⁰ http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRPD/Jurisprudence/CRPD-C-9-D-1-2010_en.doc

1.4 Concluzii

CNUDPD este tratatul principal în sistemul drepturilor omului al Organizației Națiunilor Unite pentru a promova drepturile persoanelor cu dizabilități. CNUDPD se axează pe acțiunile pe care statele trebuie să ia pentru a asigura exercitarea de către persoanele cu dizabilități a acestor drepturi în condiții de egalitate cu ceilalți cetățeni. Ratificarea CNUDPD implică obligația juridică de a respecta, proteja și realiza drepturile omului recunoscute în conformitate cu tratatul.

PO la CNUDPD creează o procedură de examinare a plângerilor individuale. Criteriile de admisibilitate sunt relativ stricte. În timp ce Comitetul CNUDPD ca atare nu are funcția unui organ judiciar în examinarea plângerilor individuale, punctul de vedere al Comitetului cu privire la PO are unele caracteristici importante de decizie judecătorească.

Până în prezent, Comitetul CNUDPD a adoptat avize cu privire la opt plângeri individuale, constatând încălcări în cinci dintre ele și declarând două inadmisibile. Deciziile luate respectă spiritul juridic, inclusiv imparțialitatea și independența membrilor Comitetului, interpretarea limbajului Convenției și caracterul determinant al deciziilor.

Capitolul 2. Drepturile persoanelor cu dizabilități din Republica Moldova

Acest capitol analizează cadrul juridic național privind nediscriminarea și drepturile persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova. Prima parte examinează măsura în care dreptul la nediscriminare și drepturile persoanelor cu dizabilități sunt încorporate în legislația națională. A doua parte examinează jurisprudența națională relevantă și căile de recurs disponibile la nivel național.

2.1 Legislația națională

Sistemul național al drepturilor omului se bazează pe Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994, legislația națională și instrumentele internaționale, la care Republica Moldova este parte. Constituția asigură, prin art. 4, supremația normelor internaționale cu privire la standardele drepturilor omului în raport cu legislația națională.²¹

Republica Moldova a ratificat CNUDPD la 9 iulie 2010. De atunci, a fost adoptat un cadru cuprinzător privind combaterea discriminării și incluziunea persoanelor cu dizabilități. Primul pas spre realizarea Convenției a fost elaborarea și promovarea Strategiei privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități (2010-2013), adoptată de Parlament prin Legea nr. 169-XVIII din 09.07.2010.²² Strategia definește reformarea politicii de stat în domeniul drepturilor persoanelor cu dizabilități și cuprinde linii directoare pentru activitățile pe care diferiții actori publici și privați le vor desfășura.

În 2012 Parlamentul a adoptat Legea nr. 60 din 30.03.2012 cu privire la incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități.²³ Legea prevede asigurarea drepturilor persoanelor cu dizabilități în mod egal cu drepturile altor cetățeni la: securitatea socială, asistență medicală, reabilitare, educație, muncă, viața publică, un mediu fizic, transporturi, tehnologiile și sistemele informaționale și comunicaționale și alte obiective și servicii accesibile publicului larg.

Principiile nediscriminării, universalității și egalității în drepturi sunt prevăzute de Constituție și reprezintă baza sistemului de protecție a drepturilor omului în Republica Moldova. Art. 16 alin.(2) din Constituție interzice discriminarea pe criterii de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, origine socială, sex, opinie, apartenență politică, avere sau origine socială. Aceste norme constituționale sunt consolidate prin Legea cu privire la asigurarea egalității din 25 mai 2012, care garantează drepturi egale pentru toți oamenii care locuiesc în Republica Moldova „indiferent de rasă, culoare, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau orice alte criterii similare”. Legea prevede, în art. 2, definiția de adaptare rezonabilă - orice modificare sau adaptare necesară și adecvată, într-un caz particular, care nu impune o sarcină disproporționată sau nejustificată atunci când este necesară pentru a asigura unei persoane, în cazurile stabilite de lege, exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale în condiții de egalitate cu ceilalți.²⁴

Legea prevede, de asemenea, crearea Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității (Consiliul pentru egalitate). Consiliul pentru egalitate al Republicii Moldova și-a început activitatea în octombrie 2013. Conform situației din 31 decembrie 2015, Consiliul a constatat discriminare pe criteriu de dizabilitate în 26 de cazuri.²⁵

Cadrul juridic național interzice discriminarea împotriva femeilor cu dizabilități. În conformitate cu art. 8 alin (12) și art. 42 alin. (12) din Legea nr. 60 de 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, statul ia măsuri pentru a asigura că persoanele cu dizabilități, inclusiv femeile și fetele cu dizabilități, să nu fie supuse discriminării multiple și să exercite toate

²¹ http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731

²² <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=336276>

²³ <http://lex.justice.md/md/344149/>

²⁴ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=343361>

²⁵ Pentru mai multe informații a se vedea: www.egalitate.md

drepturile omului și libertățile fundamentale. Legea nr. 5-XVI din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse pentru femei și bărbați garantează accesul egal al femeilor și bărbaților care dețin funcții publice în organele de conducere, depunerea cererilor pentru deținerea funcțiilor în listele electorale și oferă o serie de obligații sociale și economice, în special la angajare, precum și unele obligații pentru angajator. Legea introduce, de asemenea, noțiunea de acțiuni afirmative.²⁶

Republica Moldova este parte la Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei (CEDAW) și a ratificat PO la CEDAW în 2006, permițându-i Comitetului pentru eliminarea discriminării împotriva femeilor să audieze plângerile primite de la persoane fizice sau să investigheze încălcările grave sau sistematice ale prevederilor Convenției.

Constituția Republicii Moldova asigură respectarea drepturilor și libertăților tuturor persoanelor, inclusiv ale copiilor cu dizabilități, oferindu-le beneficii și alte forme de protecție socială (art. 50 alin. (1) - (5)). Aceste prevederi constituționale sunt puse în aplicare prin Legea nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, care prevede interzicerea discriminării, respectarea interesului superior al copilului la adoptarea diferitelor decizii care se referă la copii, precum și garanții împotriva discriminării copiilor cu dizabilități (art. 8 alin. (10) - (13), art. 10).

Strategia privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități (2010-2013), aprobată prin Legea nr. 169 din 09.07.2010, prevede măsuri de creștere a gradului de conștientizare publică asupra problemelor și drepturile persoanelor cu dizabilități. Astfel, autoritățile statului s-au angajat, împreună cu partenerii sociali, să organizeze campanii de sensibilizare/campanii sociale anuale cu privire la drepturile și șansele egale de integrare socială a persoanelor cu dizabilități.

Legea cu privire la incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități a introdus pentru prima dată în legislația națională concepte precum: accesibilitatea, design-ul universal și adaptarea rezonabilă. Astfel, această lege conține un șir de prevederi relevante politicii de stat cu privire la accesibilitate (art. 17), proiectarea și construcția obiectivelor de infrastructură socială, adaptate la necesitățile persoanelor cu dizabilități (art. 18), amenajarea obiectivelor de infrastructură socială pentru a putea fi folosite de către persoanele cu dizabilități (art. 19), asigurarea accesului persoanelor cu dizabilități la mijloacele de transport în comun (art. 20), amenajarea încăperilor de locuit pentru a putea fi folosite de către persoanele cu dizabilități (art. 21), asigurarea accesului persoanelor cu dizabilități la obiectivele culturale, turistice și la complexe (sălile) sportive (art. 23), accesul la informații prin toate mijloacele de comunicare (art. 25).

Dreptul la viață este garantat de Constituția Republicii Moldova și Legea ocrotirii sănătății nr.411 din 28.03.1995, cu modificările și completările ulterioare, fără vreo deosebire între persoanele fără și cu dizabilități. Persoanele cu dizabilități de la naștere au dreptul la viață și nimeni nu poate fi privat de acest drept în mod arbitrar.²⁷ Legea nr. 60 de 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități (art. 7) stipulează drepturile persoanelor cu dizabilități, inclusiv egalitatea în fața legii, fără discriminare, și dreptul la viață, libertate și securitate personală. Conform Codului Penal nr. 985 din 18.04.2002, omorul unei persoane cu dizabilități este considerat o circumstanță agravantă și atrage pedepse mai dure (art. 77 alin. (1) și art. 145 alin. (2)).²⁸ În baza prevederilor articolului 77 alin. (1) al Codului Penal, omorul unei persoane pe motiv de ură socială față de persoanele cu dizabilități este considerată a fi o circumstanță agravantă. Articolul 145 alin. 2 (e) include în circumstanțele agravante o crimă comisă împotriva unei persoane profitând de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează dizabilității fizice sau psihice.

²⁶ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=315674&lang=1>

²⁷ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=312823>

²⁸ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=331268>

Constituția Republicii Moldova prevede, în art.20 (alin. 1, 2), că orice cetățean are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime. Nicio lege nu poate îngreuna accesul la justiție. Art. 46 din Constituție garantează dreptul la proprietate privată și protecția ei, și art. 55 prevede că „orice persoană își exercită drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile altora”. Legea nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități prevede că „[p]ersoanele cu dizabilități au dreptul să fie recunoscute, oriunde s-ar afla, ca persoane cu drepturi egale în fața legii. Persoanele cu dizabilități beneficiază de capacitate juridică în egală măsură cu celelalte persoane în toate aspectele vieții, iar după caz, și de măsuri de protecție și asistență juridică în exercitarea capacității juridice, prevăzute de legislația în vigoare (art. 8 alin. 1 și 2). Drepturile la proprietate, la gestionarea veniturilor și a altor bunuri personale și măsurile pe care autoritățile le iau pentru asigurarea acestor drepturi sunt stabilite în art.9 alin. (2) al Legii.

Cu toate acestea, Codul Civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002 reglementează declararea incapacității și limitarea capacității de exercițiu (art. 24).²⁹ Pentru a ajusta legislația în vigoare, în special prevederile Codului Civil și ale Codului de Procedură Civilă, prevederile art. 12 din CNUDPD și, respectiv, Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, prin ordinul inter-ministerial (Ministerul Sănătății, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Ministerul Justiției) din 9 decembrie 2011, a fost înființat un grup de lucru inter-sectorial. Grupul de lucru este format din reprezentanți ai ministerelor de resort și ai societății civile, inclusiv reprezentanți ai Oficiului Avocatul Poporului, și are drept scop reformarea institutului capacității juridice.

Conform art. 20 alin. (1) și (2) din Constituție „Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime. Nicio lege nu poate îngreuna accesul la justiție.” Codul de Procedură Civilă nr. 225 din 30.05.2003 stabilește accesul la justiție, dreptul la asistență juridică, egalitatea în fața legii și a justiției (art. 5, 8, 22), fără vreo deosebire între persoanele fără și cu dizabilități.³⁰ Codul de Procedură Penală nr. 122 din 14.03.2003 stabilește dreptul la egalitate în fața legii și a autorităților, inviolabilitatea persoanei, protejarea dreptului la apărare și accesul liber la justiție (art. 9, 11, 17, 19).³¹ Dreptul la interpret sau la traducere scrisă în cadrul procedurii judecătorești pentru participanții cu dizabilități este prevăzută în art. 219 din Codul de Procedură Civilă.

Constituția garantează dreptul la viață și la securitatea persoanei. Constituția stabilește că percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile și conform procedurii prevăzute de lege. Conform Legii privind sănătatea mentală nr. 1402 din 16.12.1997, cu modificările și completările ulterioare, nu se admite limitarea drepturilor și libertăților persoanelor suferinde de tulburări psihice numai în baza diagnosticului psihiatric, cazurilor de supraveghere prin dispensarizare, a faptului că se află ori s-au aflat în staționarul de psihiatrie sau într-o instituție psihoneurologică (art. 5 alin. 3).³²

În același timp, Legea privind sănătatea mentală conține prevederi care autorizează spitalizarea persoanei fără liberul ei consimțământ sau al reprezentantului ei legal, până la emiterea hotărârii judecătorești, dacă tulburarea psihică este gravă și condiționează pericolul social direct sau vătămarea gravă a sănătății ei (art. 28). Este necesară revizuirea acestor prevederi și stabilirea unor mecanisme de protecție clare pentru situații medicale de urgență pentru a exclude riscul de spitalizare arbitrară a persoanelor cu dizabilități psihosociale. Codul Penal nr. 985 de 18.04.2002 și Codul de Procedură Penală nr. 122 din 14.03.2003 prevăd că privarea de libertate, arestarea,

²⁹ <http://lex.justice.md/md/325085/>

³⁰ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=286229>

³¹ <http://lex.justice.md/md/326970/>

³² <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=312970&lang=1>

izolarea forțată a unei persoane într-o instituție medicală sunt permise numai pe baza unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătorești motivate.

Conform Constituției, „Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante” (art. 24 alin. 2). Legea privind sănătatea mentală nr.1402 din 16.12.1997, cu modificările și completările ulterioare, prevede că este inadmisibilă tratarea tulburărilor psihice ale persoanelor, inclusiv a celor supuse unui tratament coercitiv, prin metode chirurgicale și de altă natură ce au urmări ireversibile, precum și aplicarea de noi medicamente, fundamentate științific, dar neadmise încă spre utilizare în masă (art. 11, alin. 5).³³ Legea ocrotirii sănătății nr. 411 din 28.03.1995 conține prevederi care nu sunt în concordanță cu Convenția Națiunilor Unite privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, supunând persoanele cu dizabilități psihosociale la tratament medical coercitiv (art. 42, alin. 3).

Legea nr. 45-XVI din 01.03.2007 privind combaterea violenței în familie stabilește cadrul juridic și organizatoric pentru prevenirea și combaterea violenței în familie, autoritățile și instituțiile responsabile pentru prevenirea și combaterea violenței în familie, mecanismul de identificare și soluționare a cazurilor de violență.³⁴ Acestea sunt impuse prin Hotărârea Guvernului nr. 1200 din 23.12.2010 privind standardele minime de calitate pentru serviciile sociale prestate victimelor violenței în familie, fără discriminare din orice motiv prevăzut de lege, inclusiv dizabilitate.³⁵

În Republica Moldova, persoanele cu dizabilități au dreptul, la fel ca ceilalți cetățeni, la protecția integrității fizice și psihice, care este un drept garantat de Constituție. Legea ocrotirii sănătății nr. 411 din 28.03.1995, cu modificările și completările ulterioare, conține o serie de prevederi, cum ar fi: consimțământul pacientului pentru orice prestație medicală propusă (art. 23, alin. 1), sterilizarea chirurgicală voluntară efectuată numai cu acordul persoanei (art. 31, alin. 1), întreruperea voluntară a cursului sarcinii (art. 32). Pentru persoana incapabilă de discernământ, există prevederi speciale. Conform Legii ocrotirii sănătății, consimțământul pacientului incapabil de discernământ este dat de reprezentantul său legal, iar în lipsa acestuia, de ruda cea mai apropiată (art. 23, alin. 3). Consimțământul pacientului incapabil de discernământ, fie temporar, fie permanent, este presupus și nu este necesar în caz de pericol de moarte iminentă sau de amenințare gravă a sănătății sale (art. 23, alin. 4). În conformitate cu prevederile Legii nr. 60 din 30.03.2012 cu privire la incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, persoanele cu dizabilități își oferă consimțământul privind intervenția medicală în mod personal, perfectând acordul informat sau refuzul benevol în conformitate cu legislația în vigoare (art. 42, alin. 8).

Dreptul la cetățenie și dreptul la libera circulație sunt consacrate în Constituția Republicii Moldova. În conformitate cu prevederile art.17 alin. (2) din Constituție „Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa și nici de dreptul de a-și schimba cetățenia”. Art. 27 din Constituție garantează dreptul la libera circulație în țară, și dreptul de a-și stabili domiciliul sau reședința în orice localitate din țară, de a ieși, de a emigra și de a reveni în țară. Nu există prevederi legale care restricționează aceste drepturi pentru persoanele cu dizabilități. Legea cu privire la cetățenie a Republicii Moldova nr. 1024 din 02.06.2000, cu modificările și completările ulterioare, conține prevederi privind acordarea cetățeniei prin naturalizare pentru persoanele cu dizabilități (art. 18 alin. (2) lit. b).³⁶

În scopul facilitării mobilității persoanelor cu dizabilități, legislația prevede suport sub formă de beneficii și servicii. În conformitate cu prevederile art. 49 (1-2) din Legea nr. 60 din 30.03.2012 cu privire la incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, persoanelor cu dizabilități severe și accentuate, copiilor cu dizabilități și persoanelor care însoțesc o persoană cu dizabilități severe sau un copil cu dizabilități li se alocă compensații de la bugetele locale pentru călătoria în transport urban, suburban și interurban.

³³ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=312970&lang=1>

³⁴ <http://lex.justice.md/md/327246/>

³⁵ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=337208>

³⁶ <http://lex.justice.md/md/311522/>

Conform Constituției Republicii Moldova (art. 32 alin. (1)), „[o]ricărui cetățean îi este garantată libertatea gândirii, a opiniei, precum și libertatea exprimării în public prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil. Art. 34 (alin.1) al Constituției Republicii Moldova garantează că „dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit”. Prin Legea nr. 60 din 30.03.2012 cu privire la incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități este reglementat accesul la informații al persoanelor cu dizabilități (art. 25).

Constituția Republicii Moldova stabilește că „[s]tatul va respecta și proteja viața privată și de familie. Domiciliul este inviolabil. Codul de Procedură Penală nr. 122 din 14.03.2003, stabilește procedurile privind respectarea drepturilor, libertăților și demnității omului, precum și dreptul la inviolabilitatea persoanei, domiciliului, proprietății, intimității etc., în cazul procedurilor penale, fără vreo deosebire între persoanele fără și cu dizabilități (art. 10-15).³⁷ Legea nr. 123 din 18.06.2010 cu privire la serviciile sociale stabilește „respectul pentru demnitatea personală și a vieții private a beneficiarului serviciilor” pentru persoanele cu dizabilități plasate în instituțiile rezidențiale.³⁸

Dreptul la familie este un drept constituțional. Cu toate acestea, dreptul la căsătorie nu este recunoscut pentru persoanele declarate incapabile de instanța de judecată (pentru persoanele cu dizabilități mentale și psihosociale grave). Astfel, conform Codul Familiei, „căsătoria nu este permisă între persoane dintre care cel puțin una a fost lipsită de capacitatea de exercițiu” (art. 15 alin. 1, lit. f).³⁹

Dreptul la educație este consacrat în art. 35 alin. (1) din Constituție. Legea nr. 60 din 30.03.2012 cu privire la incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități prevede că persoanele cu dizabilități au acces liber la sistemul educațional de toate nivelele în condiții de egalitate cu ceilalți cetățeni (art. 27 alin. (1)) și obligația autorităților publice și a instituțiilor de învățământ de a asigura adaptarea rezonabilă (art. 27 alin. (6) lit. (a)), moduri alternative de comunicare (art. 27 (6) (bd)), condiții pentru dezvoltarea și promovarea unui sistem de educație incluzivă. Prin Decizia nr. 523 din 11.07.2011, Guvernul Republicii Moldova a aprobat Programul de educație incluzivă în Republica Moldova pentru 2011-2020. Programul plasează educația incluzivă la rang de prioritate educațională, și prevede asigurarea condițiilor pentru includerea copiilor dezinstituționalizați din învățământul rezidențial și înscrierea și includerea copiilor cu nevoi speciale în școlile generale.⁴⁰

Dreptul la sănătate este prevăzut de articolul 36 din Constituția Republicii Moldova. Conform Legii nr. 1585 din 27.02.1998 cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală, Guvernul are calitatea de asigurator pentru (i) copiii; (ii) persoanele cu dizabilități; (iii) persoanele care îngrijesc la domiciliu copii cu dizabilități cu severitate I, persoanele care îngrijesc la domiciliu persoane cu dizabilități din copilărie de gradul I ținute la pat și alte persoane defavorizate.⁴¹ Legea nr. 60 de 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități prevede că „[î]n timpul examenului medical și al tratamentului, persoana cu dizabilități are dreptul să solicite informații despre procedurile medicale ce i se aplică, despre riscul potențial pe care îl comportă și eficacitatea lor terapeutică, despre metodele de alternativă, de asemenea despre diagnosticul, pronosticul și evoluția tratamentului și despre recomandările profilactice în format accesibil.” (art. 42 alin. 11). Guvernul a adoptat Regulamentul-cadru al Centrului comunitar de sănătate mintală și standardele minime de calitate prin Hotărârea Guvernului nr. 55 din 30.01.2012⁴², și

³⁷ <http://lex.justice.md/md/326970/>

³⁸ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=335808&lang=1>

³⁹ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=286119>

⁴⁰ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=339343>

⁴¹ <http://lex.justice.md/md/311622/>

⁴² <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=342072>

prin Ordinul nr. 482 din 13 iulie 2010, Ministerul Sănătății a aprobat Regulamentul Centrului Național de Sănătate Mintală.⁴³

Legea nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități stabilește dreptul la recuperare medicală și socială a persoanelor cu dizabilități, inclusiv măsuri legate de prevenirea dizabilității, intervenția timpurie, programul individualizat de reabilitare și incluziune socială. Programul individualizat de reabilitare și incluziune socială stabilește recomandări generale privind activitățile și serviciile din domeniile medical, social, educațional și profesional de care persoana are nevoie în procesul de incluziune socială.

Constituția Republicii Moldova (art. 43, alin. 1 și 2), prevede că „[o]rice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la protecția împotriva șomajului. Conform Legii nr. 60 din 30.03.2012 cu privire la incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, statul garantează integrarea pe piața muncii a persoanelor cu dizabilități (art. 33 - 40), inclusiv dreptul la muncă, formele de muncă, obligațiile angajatorului în ceea ce privește încadrarea în muncă a persoanelor cu dizabilități, timpul de lucru și odihnă, orientarea profesională, formarea și reabilitarea acestora. Legea cu privire la ocuparea forței de muncă și protecția socială a șomerilor nr. 102-XV din 13.03.2003 prevede că persoanele cu dizabilități care sunt în căutarea unui loc de muncă au dreptul de a beneficia de măsuri active de promovare a ocupării forței de muncă oferite de Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă: informare, consultare profesională, mediere a muncii, orientare și formare profesională.⁴⁴

Conform Constituției Republicii Moldova (art. 47, alin. (1), (2)), „[s]tatul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, lui și familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcăminte, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare. Cetățenii au dreptul la asigurare în caz de: șomaj, boală, dizabilitate, văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistență, în urma unor împrejurări independente de voința lor. Prevederile sunt puse în aplicare prin Legea nr. 156-XIV din 14.10.1998 privind pensiile de asigurări sociale de stat⁴⁵, Legea nr. 499-XIV din 14.07.1999 privind alocațiile sociale de stat⁴⁶, Legea cu privire la ajutorul social nr.133-XVI din 13 iunie 2008⁴⁷ și alte legi.

În conformitate cu prevederile constituționale în vigoare, „[c]etățenii Republicii Moldova au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniți până în ziua alegerilor inclusiv, excepție făcând cei puși sub interdicție în modul stabilit de lege” și „[d]reptul de a fi aleși le este garantat cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot, în condițiile legii” (art. 38, alin. 2 și 3). Art. 7 din Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități prevede dreptul persoanelor cu dizabilități de a participa efectiv și deplin la viața politică și cea publică în condiții de egalitate cu ceilalți cetățeni. Art. 29 din Codul Electoral prevede că sediile secțiilor de votare se amenajează astfel încât să faciliteze accesul în ele al persoanelor în vârstă și cu dizabilități. Prin modificările și completările la Codul Electoral, adoptate la 7 mai 2015, Parlamentul a abrogat prevederile privind restricțiile pentru persoanele declarate incapabile prin decizie finală a unei instanțe judecătorești.⁴⁸ Însă, la 22 iulie 2015 Președintele Republicii Moldova a remis Parlamentului spre reexaminare proiectul legii nr. 87 din 7 mai 2015, invocând anumite erori de procedură dar și dezacordul cu necesitatea abrogării prevederilor art. 13(b)(1) din Codul Electoral al Republicii Moldova.

Dreptul de a participa la viața culturală este recunoscut și asigurat în conformitate cu art. 10 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova. Conform Legii nr. 60 din 30.03.2012 cu privire la

⁴³ http://www.somato.md/index2.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=40&Itemid=48, p. 191

⁴⁴ http://lex.justice.md/document_rom.php?id=2EBC3ACD:03933854

⁴⁵ <http://lex.justice.md/md/313291/>

⁴⁶ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311676>

⁴⁷ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=329197&lang=1>

⁴⁸ <http://inprofunzime.md/stiri/politic/in-premiera-persoanele-cu-dizabilitati-mintale-vor-putea-vota---955441.html>

incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, autoritățile publice centrale și locale, asociațiile obștești și persoanele juridice de drept public sau de drept privat sunt obligate să faciliteze accesul persoanelor cu dizabilități la valorile culturale, obiectivele de patrimoniu, turism, sport și locuri de agrement (art. 23).

Republica Moldova a elaborat politici naționale cuprinzătoare pentru promovarea drepturilor omului, inclusiv a drepturilor persoanelor cu dizabilități. Parlamentul Republicii Moldovei a adoptat Planul Național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru 2011-2014 (PNADO), prin Decizia nr.90 din 12 mai 2011. În baza Recomandărilor Evaluării periodice universale, Planul de acțiuni a fost completat, la 27 decembrie 2012, cu prevederi privind promovarea drepturilor grupurilor vulnerabile, inclusiv a drepturilor persoanelor cu dizabilități.⁴⁹

Republica Moldova și-a stabilit, de asemenea, un **cadru instituțional cuprinzător pentru protecția drepturilor omului**, inclusiv:

Consiliul Național pentru Protecția Drepturilor Copilului - organ guvernamental menit să asigure orientarea și monitorizarea autorităților publice centrale și locale, precum și a societății civile, pentru a asigura respectarea drepturilor copiilor în Republica Moldova.

Consiliul național pentru drepturile persoanelor cu dizabilități - organ consultativ creat pentru elaborarea și promovarea politicii de stat, programelor, planurilor și acțiunilor pentru prevenirea și reabilitarea persoanelor cu dizabilități și pentru asigurarea șanselor în condiții de egalitate egale cu ceilalți cetățeni ai Republicii Moldovei, pentru a le ajuta să-și exercite drepturile și libertățile constituționale.

Comisia Națională pentru implementarea Planului național de acțiuni în domeniul drepturilor omului - organul care coordonează, monitorizează și evaluează punerea în aplicare a PNADO.

Centrul pentru Drepturile Omului - instituție națională pentru protecția drepturilor omului. Instituția Avocatul Poporului asigură respectarea drepturilor și libertăților constituționale ale persoanelor în relațiile lor cu autoritățile publice centrale și locale, organizațiilor și întreprinderilor, indiferent de tipul de proprietate, asociații obștești și persoane cu funcții de răspundere la orice nivel.

Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității - organ statutar colegial, creat pentru a asigura protecția împotriva discriminării și egalitatea tuturor persoanelor care se consideră victime ale discriminării.

Republica Moldova a ratificat deja mai multe tratate, care le permit organismelor internaționale pentru drepturile omului să examineze plângerile individuale. Republica Moldova este parte a PO la Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei, PO la Convenția împotriva torturii, PO la Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice. Guvernul Republicii Moldova a depus declarația art. 14 din Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (ICERD) la 8 mai 2013. Acest lucru îi va permite Comitetului ONU pentru Eliminarea Discriminării Rasiale să revizuiască plângerile și petițiile individuale, cu condiția ca obiectul plângerilor să nu fie examinat de un alt organism internațional. În afară de aceasta, Guvernul a prezentat un aviz pozitiv cu privire la ratificarea Protocolului 12, proiectul fiind depus pentru aprobare Parlamentului Republicii Moldova.

2.2 Jurisprudență relevantă

Secțiunea anterioară a demonstrat că Republica Moldova dispune de un cadru juridic extins și de un cadru instituțional privind drepturile persoanelor cu dizabilități și că ea deja a ratificat o serie de tratate care permit persoanelor să depună plângeri individuale la organele tratatelor internaționale în domeniul drepturilor omului. Secțiunea de față va lua în considerare cazurile relevante la nivel național și remediile juridice corespunzătoare.

⁴⁹ <http://lex.justice.md/md/339395/>

Conform situației din 31 decembrie 2015, Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității în Moldova (Consiliul pentru egalitate) a emis 26 de decizii privind discriminare pe motiv de dizabilitate. Analiza deciziilor indică faptul că cele mai multe dintre ele implică discriminarea în accesul la bunuri și servicii publice - 15 decizii, 5 decizii au constatat discriminarea în domeniul educației, 3 decizii au constatat discriminarea în acces la justiție, 2 decizii au constatat discriminarea la locul de muncă, 1 decizie a atestat discriminarea în accesul la justiție, 1 decizie a constatat instigare la discriminare. Din numărul total de decizii, 6 au fost contestate în ordine administrativă. În consecință, 1 decizie a fost menținută de instanțele de judecată, 1 decizie a fost anulată, 4 cazuri se află pe rol în instanțele de judecată.

Unele cazuri și decizii ilustrative emise de către Consiliul pentru egalitate al Republicii Moldova sunt prezentate mai jos. Cazuistica este ilustrativă, luându-se în considerare deciziile care nu au fost contestate și cauzele care au fost menținute prin hotărârile instanțelor judecătorești.

Cazul 004/13 depus de către V.U. împotriva Liceului profesional nr.1 din Chișinău privind discriminarea în educație și hărțuire bazate pe dizabilitate și origine socială (copil orfan)⁵⁰

Plângerea a fost depusă de mama petiționarului, B.L., și de petiționarul V.U., invocând atitudinea discriminatorie bazată pe dizabilitate și origine socială din partea administrației *Liceului profesional nr.1 din Chișinău* și a colegilor autoarei. Autoarea s-a plâns că administrația instituției a manifestat o atitudine ostilă față de ea încă din momentul depunerii cererii de înmatriculare la instituție. Ea s-a plâns că administrația a creat diferite impedimente în timpul înmatriculării, obligând-o să consulte neurologul și să prezinte documentul care confirma că era aptă de studii. În plus, autoarea a invocat că administrația i-a oferit un loc în căminul studentesc al instituției doar după depunerea unei cereri suplimentare la Ministerul Educației. Camera oferită mai târziu de instituție era aglomerată, patul era plasat aproape de fereastră și nu corespundea necesităților fiziologice ale autoarei. Reclamanta susține că administrația nu i-a asigurat adaptarea rezonabilă a condițiilor sale de trai în cămin. În cele din urmă, reclamanta invocă faptul că a fost expulzată ilegal din instituție.

În rezultatul examinării probelor cu privire la caz, Consiliul pentru egalitate a emis decizia la 22.11.2013, constatând că acțiunile și inacțiunile administrației reprezintă discriminare și hărțuire bazate pe dizabilitate și origine socială. Consiliul a recomandat administrației să ofere despăgubire victimei prin re-înmatricularea ei în instituție și asigurarea unei adaptări rezonabile în procesul educațional și cazare. Amenințările exprimate de administrația instituției față de reclamantă în timpul ședinței de audiere au fost calificate de către Consiliu ca victimizare. În legătură cu acest fapt, Consiliul a recomandat Ministerului Educației să inițieze o procedură disciplinară împotriva directorului adjunct și directorului adjunct pe instruire în temeiul art. 67(1) din Legea Educației nr. 547 din 21.07.1995 și art. 12(j) din Legea 121 cu privire la asigurarea egalității. Pârâțul a contestat decizia Consiliul pentru egalitate. Judecata sectorului Botanica a respins acțiunea ca nefondată. Curtea de Apel a menținut decizia judecătoreiei sectorului Botanica.

Cazul 083/14 depus de către M.O. în interesele fiului său M.T. privind discriminarea în accesul la educație preșcolară și refuzul de a oferi adaptare rezonabilă⁵¹

Reclamanta a susținut că fiul ei a fost discriminat de un grup de educatori preșcolari ai unei grădinițe specializate pentru copii cu dizabilități prin refuzul de a-i oferi acomodare rezonabilă copilului ei.

În rezultatul examinării probelor cu privire la caz, Consiliul pentru egalitate a emis decizia la data 28.06.2014, stabilind discriminare pe motiv de dizabilitate, și a recomandat administrației grădiniței cu terapie logopedică să întreprindă toate măsurile necesare pentru a preveni situații similare în viitor. Recomandarea specifică a inclus punerea imediată în aplicare a recomandărilor

⁵⁰ http://egalitate.md/media/files/files/2013_decizie_cauza_004_13_ursu_valentina_final_3196018.pdf

⁵¹ http://egalitate.md/media/files/files/decizie_cauza_083_depersionalizat_1357797.pdf

Centrului Republican de asistență psiho-pedagogică privind elaborarea planului educațional individualizat pentru copilul respectiv. În plus, Consiliul a recomandat Ministerului Educației să elaboreze instrucțiuni de modificare a regulamentelor interne ale instituțiilor preșcolare, asigurând astfel o educație de calitate și integrarea copiilor cu necesități educaționale individuale. Consiliul a recomandat, de asemenea, instruirea inițială și continuă a cadrelor didactice și a personalului auxiliar implicat în organizarea procesului de învățământ, privind abordarea individualizată a copiilor cu cerințe educaționale speciale.

Cazul 176/14 depus de către V.S. împotriva Judecătorei Centru și Curții de Apel Chișinău privind presupusa discriminare în accesul la justiție și lipsa de adaptare rezonabilă⁵²

Reclamantul susține că el nu-și poate solicita drepturile prevăzute de legislația națională deoarece clădirile instanțelor de judecată nu oferă acomodare rezonabilă. În rezultatul examinării cauzei, Consiliul a observat necesitatea de a asigura accesibilitatea instanțelor pentru persoanele cu dizabilități fizice în scopul asigurării accesului la justiție. Prin Decizia din 30.12.2014, Judecătorei Centru și Curții de Apel Chișinău le-a fost recomandat să întreprindă măsuri imediate și adecvate pentru a asigura acomodarea rezonabilă a clădirilor lor pentru persoanele cu dizabilități, inclusiv solicitanților de servicii juridice și profesioniștilor, în termen de 6 luni.

Cazul 017/13 depus de către E.C. privind refuzul administrației publice locale de a oferi adaptarea rezonabilă a spațiului locativ⁵³

Autoarea, o persoană care suferă de epilepsie, susține că este discriminată de către Primăria orașului Chișinău deoarece primăria nu-i asigură spațiu locativ adaptat la starea ei de sănătate, refuzându-i astfel acordarea de adaptare rezonabilă. Reclamanta susține că locuiește într-un cămin cu facilități comune și este victima unor atitudini negative, umilitoare din partea vecinilor în timpul acceselor de epilepsie. În plus, ea se plânge că crizele de epilepsie în facilități comune rezultă în vânătași, arsuri și alte pagube materiale.

Examinând materialele, Consiliul a constatat că camera petiționarei necesită adaptare rezonabilă pentru a asigura dreptul ei la integritate corporală. Consiliul a recomandat Primăriei Chișinău să adapteze camera ei cu duș și grup sanitar corespunzător care s-ar încadra în limita proporțională a adaptării rezonabile.

Primăria a comunicat Consiliului că este gata să ofere adaptare rezonabilă, conform recomandărilor din decizia acestuia. Cu toate acestea, primăria a informat că reclamanta a fost categoric împotriva modificărilor propuse, susținând că dorește un nou spațiu locativ. În aceste condiții, Consiliul a emis o decizie nouă, retrăgând recomandarea sa către Primăria Chișinău cu privire la acordarea adaptării rezonabile.

2.3 Concluzii

Republica Moldova dispune de un cadru legal avansat privind drepturile persoanelor cu dizabilități. Sistemul național pentru drepturile omului este bazat pe Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994, pe legislația națională și pe instrumentele internaționale, la care Republica Moldova este parte. Republica Moldova a elaborat politici naționale corespunzătoare pentru a promova drepturile persoanelor cu dizabilități. La nivel național există instituții quasi-judiciare autentice cu atribuții în domeniul prevenirii și combaterii discriminării, inclusiv pe criteriul de dizabilitate. Jurisprudența analizată demonstrează că atât Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității, cât și instanțele de judecată dispun de capacitate suficientă pentru a examina plângeri și pentru a oferi remedii persoanelor cu dizabilități, victime ale discriminării.

⁵² http://egalitate.md/media/files/files/decizie__176_14_2356598.pdf

⁵³ http://egalitate.md/media/files/files/decizie_conf_din_20_12_2013_cauza_017_2013_e_c_2094521.pdf

Capitolul 3. Provocări și beneficii în legătură cu ratificarea PO la CNUDDP

Acest capitol examinează provocările menționate de către diverși actori la nivel național și urmărește scopul de a răspunde la ele. De asemenea, vor fi examinate și oportunitățile care pot apărea ca urmare a ratificării PO la CNUDDP.

3.1 Provocările percepute

În timpul întrunirilor, reprezentanții instituțiilor guvernamentale relevante au menționat unele obstacole și impedimente practice, precum și temeri. Acestea sunt prezentate mai jos cu câteva explicații privind depășirea sau atenuarea lor.

“O povară financiară imposibilă pentru Moldova, ca urmare a unei proceduri de plângeri”

Unii dintre interlocutori au expus temerea că o procedură de plângeri ca cea prevăzută în PO la CNUDDP ar impune poveri financiare mari asupra țării noastre. Teama reflectă neînțelegerea atât a caracterului instrumentului procedural al PO la CNUDDP, cât și a naturii diferitelor tipuri de obligații referitoare la drepturile conținute în CNUDDP. CNUDDP ca instrument procedural nu prevede obligații noi de fond suplimentar celor deja recunoscute de Republica Moldova devenind stat-parte la CNUDDP. Este necesar de menționat că CNUDDP nu impune asupra statelor obligații nerezonabile legate de resurse. În conformitate cu art. 4 alin.(2) la CNUDDP, statul-parte se angajează să întreprindă măsuri la nivelul maxim al resurselor sale disponibile și, dacă este cazul, în cadrul cooperării internaționale, cu scopul de a realiza progresiv îndeplinirea deplină a acestor drepturi, fără a aduce prejudicii obligațiilor prevăzute în prezenta Convenție, care sunt imediat aplicabile în conformitate cu dreptul internațional. Prin urmare, nu toate obligațiile prevăzute imediat în CNUDDP necesită un volum mare de resurse financiare. După cum s-a menționat în Secțiunea 2.1., CNUDDP prevede trei tipuri diferite de obligații ale Statelor: obligația de a respecta, a proteja și a îndeplini. În multe cazuri, realizarea drepturilor economice și sociale prevăzute în CNUDDP necesită doar ca guvernele să se abțină (de exemplu abținerea de la anumite comportamente) sau să reglementeze acțiunile părților terțe (de exemplu ale profesioniștilor din domeniul sănătății).

Luând în considerare informația prezentată mai sus, în special prevederile art. 4 la CNUDDP și natura obligațiilor prevăzute în CNUDDP, putem concluziona că această temere este neîntemeiată.

„PO la CNUDDP creează noi drepturi ale persoanelor cu dizabilități, prin urmare, obligații suplimentare pentru Stat”

În timpul întrunirilor a fost exprimată, de asemenea, îngrijorarea că PO la CNUDDP creează drepturi noi. După cum s-a menționat mai sus, PO la CNUDDP este un protocol de procedură și, prin urmare, acesta nu impune obligații noi statelor, mai mari decât cele deja recunoscute în CNUDDP.

„Există pericolul unui număr mare de plângeri”

Unii interlocutori au temeri că există pericolul unui număr mare de plângeri. În abordarea acestei probleme ar trebui să fie luați în considerare câțiva factori-cheie. În primul rând, după cum s-a menționat deja, PO la CNUDDP nu impune obligații noi de fond (separate). Normele de fond se conțin în CNUDDP – și acestea au fost acceptate de Republica Moldova și fac parte din ordinea legală internă. În al doilea rând, acest protocol prevede criterii stricte de admisibilitate, cum ar fi limitele stricte de timp pentru plângeri, epuizarea căilor de recurs la nivel național, prevenirea dublării cererilor între organele tratatelor. În al treilea rând, după cum s-a menționat în Capitolul 2, Republica Moldova a depus eforturi pentru a promova punerea în aplicare a dreptului la nediscriminare și incluziune a persoanelor cu dizabilități. În cele din urmă, experiența Republicii Moldova cu proceduri similare de comunicare individuală în cadrul altor tratate ale

ONU privind drepturile omului nu a relevat un aflax de plângeri. Astfel, este puțin probabil ca ratificarea PO la CNUDDP să supună Guvernul Republicii Moldova unui aflax de plângeri.

„Ratificarea poate fi costisitoare”

De asemenea a apărut o preocupare că ratificarea PO la CNUDDP poate fi costisitoare. De fapt, îngrijorarea este nefondată, deoarece PO la CNUDDP poate fi ratificat relativ ușor ținându-se cont de sistemul juridic actual din Republica Moldova și nu va impune cheltuieli directe. De asemenea, există puține motive de a presupune că aderarea la Protocol va rezulta într-un număr mare de plângeri. Astfel, este puțin probabil ca ratificarea PO la CNUDDP să creeze probleme semnificative pentru Republica Moldova în ceea ce privește creșterea volumului de lucru și a cheltuielilor.

„Căile de recurs judiciare nu sunt efective în realizarea drepturilor persoanelor cu dizabilități”

Interlocutorii au susținut uneori că doar căile de recurs judiciare sau cvasi-judiciare în sine nu sunt în măsură să declanșeze schimbările sistematice necesare pentru realizarea drepturilor persoanelor cu dizabilități. Este necesar de remarcat că respectivele căi de recurs judiciare sau cvasi-judiciare urmăresc scopul de a oferi despăgubiri corespunzătoare victimelor încălcării drepturilor omului, precum și de a garanta nerepetarea încălcării în cauză. Astfel, căile de recurs pot fi uneori limitate în ceea ce privește capacitatea lor de a aborda sau schimba situația întregii țări. Cu toate acestea, deciziile Comitetului CNUDDP, ca parte a mecanismului de plângeri individuale, ar putea oferi îndrumare guvernelor, instanțelor de judecată și societății civile cu privire la ceea ce constituie respectarea drepturilor omului. Mai presus de toate, deciziile Comitetului pot fi extrem de importante pentru aducerea unei valori adăugate la modificările legislative și la înțelegerea drepturilor prevăzute în Convenție.

3.2 Beneficii

Ca rezultat al întrunirilor și consultărilor online cu reprezentanții ministerelor relevante, instituțiile guvernamentale și organizațiile neguvernamentale din Republica Moldova au fost identificate diverse beneficii pentru Republica Moldova.

Afirmarea de către Republica Moldova a principiului egalității și nediscriminării, și asigurarea respectării drepturilor omului și a demnității umane a persoanelor cu dizabilități

CNUDDP și PO la CNUDDP sunt, de fapt, „răspunsul comunității internaționale la lunga istorie de discriminare, excludere și dezumanizare a persoanelor cu dizabilități. Este istoric și inovator în multe privințe, fiind tratatul negociat cel mai rapid în domeniul drepturilor omului și primul din secolul al XXI-lea. Convenția constituie rezultatul a trei ani de negocieri care au implicat societatea civilă, guvernele, instituțiile naționale pentru drepturile omului și organizațiile internaționale. După adoptarea Convenției în cadrul Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite în decembrie 2006, un număr record de țări și-au demonstrat angajamentul de a respecta drepturile persoanelor cu dizabilități prin semnarea CNUDDP și a PO la CNUDDP, deschise pentru semnare în martie 2007”⁵⁴ Prin urmare, ratificarea PO la CNUDDP de către Republica Moldova va reafirma angajamentul țării de a susține demnitatea umană și de a asigura oportunități egale persoanelor cu dizabilități.

⁵⁴ Declarație comună a dd. Sha Zukang, Secretar General, Departamentul Afacerilor Economice și Sociale; Louise Arbour, fost comisar pentru drepturile omului al ONU; Anders B. Johnsson, Secretar General Uniunea Inter-Parlamentară, disponibilă online: <http://www.un.org/disabilities/default.asp?id=214>

Completarea și consolidarea protecției drepturilor persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova

Prin procedura de comunicare, Guvernul va fi încurajat să întreprindă măsuri în vederea includerii complete a CNUDDP în legislația și politicile interne. Mecanismele de plângeri individuale la nivel internațional au fost asociate cu îmbunătățirea drepturilor. „Posibilitatea ca un drept individual de a sta în fața unui organ de experți să ajute la îmbunătățirea în medie a rezultatelor privind drepturile oferă un argument puternic pentru ratificare”.⁵⁵

Îmbunătățirea gradului de conștientizare și înțelegere a drepturilor persoanelor cu dizabilități prin implicarea Guvernului în procesul constructiv și participativ creat de către PO la CNUDDP

Deși Comitetul a îndeplinit un volum considerabil de lucru în acest scop, în special în Comentariile Generale, recomandările Comitetului, ca parte a mecanismului de plângeri individuale, ar putea aduce valoare adăugată pentru Guverne în scopul identificării cu mai multă precizie a obligațiilor lor în cadrul Convenției. Concretizarea obligațiilor și claritatea juridică va îmbunătăți în continuare punerea în aplicare și respectarea drepturilor prevăzute în CNUDDP. PO la CNUDDP ar putea, de asemenea, crea o platformă suplimentară pentru grupuri, mișcări sociale și societatea civilă cu scopul de a mobiliza și spori înțelegerea publică a drepturilor CNUDDP.

Reafirmarea angajamentului Republicii Moldova privind implicarea constructivă în sistemul internațional de protecție a drepturilor omului

Republica Moldova și-a asumat deja angajamente de a permite procedurile de plângeri individuale în cadrul CIDCP, Convenției Împotriva Torturii (CAT), ICERD și CEDAW. Ratificarea PO la CNUDDP de către Republica Moldova reafirmă angajamentul său de implicare într-un proces constructiv, participativ și de consolidare a capacităților creat de mecanismul de plângeri individuale în cadrul sistemului ONU pentru protecția drepturilor omului. Respectiv, Republica Moldova poate să se folosească de această oportunitate pentru a asigura acces egal la procedurile internaționale de plângeri individuale cu privire la toate drepturile omului. În acest context, trebuie de menționat, de asemenea, că un principiu de bază al dreptului internațional privind drepturile omului stabilește că obligația de a respecta, a proteja și a îndeplini drepturile omului include datoria de a asigura căi de recurs efective victimelor căror le-au fost încălțate drepturile.

Asumarea unui rol în dezvoltarea jurisprudenței internaționale a drepturilor create de Comitetul CNUDDP

PO la CNUDDP oferă un reper important pentru dezvoltarea jurisprudenței internaționale cu privire la drepturile protejate de CNUDDP. Experiențele legate de plângerile individuale și procedurile de anchetă din cadrul altor tratate ale ONU au arătat că acestea au contribuit la dezvoltarea unor constatări mai specifice care exprimă mai deplin principiile universal aplicabile. Un avantaj particular ar fi clarificarea în continuare și concretizarea obligațiilor pozitive în cadrul CNUDDP. Este important de menționat că această jurisprudență va trebui să respecte termenii CNUDDP care prevăd realizarea progresivă a drepturilor în limita resurselor maximal disponibile.

Utilizarea mecanismului de plângeri individuale ca o completare importantă a dialogului între Comitetul CNUDDP și țara noastră

Permișiunea acordată persoanelor de a depune plângeri poate fi o parte importantă a procesului de apropiere graduală de o înțelegere mai clară a conținutului drepturilor persoanelor cu dizabilități și ce constituie un efort de bună credință a statelor-parte de a-și onora obligațiile juridice

⁵⁵ Simmons, B (2009). Trebuie statele să ratifice? Procesul și consecințele protocolului opțional la CIDESC. 27(1) Jurnalul Nordic privind drepturile omului, p. 66.

internaționale în cadrul CNUDPD. Mecanismul de plângeri individuale este o completare importantă la dialogul între Comitetul de supraveghere și fiecare stat-partea. Plângerile individuale impun ca în discuția privind drepturile să se treacă de la principii abstracte la cazuri concrete. Sensul procedurii este de a ajuta Statele să-și îndeplinească obligațiile conform Convenției prin examinarea cazurilor și luarea deciziilor individuale bazate pe situațiile reale. Deciziile vor oferi îndrumare în situații întâlnite de State în practică. Opiniile Comitetului vor evidenția problemele pe care statul posibil le-a omis sau le-a interpretat greșit. Orice Stat care ia în serios îndeplinirea cu bună credință a obligațiilor internaționale va saluta mecanismul de plângeri individuale ca pe un mijloc valoros care ajută la identificarea problemelor și sugerează soluții concrete pe teren. Aceasta va fi o indicație atât pentru guverne, cât și pentru comunitatea internațională referitor la ce fel de probleme necesită să fie abordate.

Sporirea responsabilității pentru acțiunile Guvernului legate de asigurarea drepturilor persoanelor cu dizabilități

Un sistem bazat pe plângeri poate acționa ca un instrument de avertizare sistematică. Rezultatele mecanismului de plângeri individuale pot susține o guvernare democratică și formulare de politici îmbunătățite prin evidențierea problemelor în pregătirea și implementarea politicilor. Un exemplu bun este cazul *Zsolt Bujdosó și alții cinci împotriva Ungariei (CNUDPD/C/10/D/4/2011)*⁵⁶, prezentat în Secțiunea 1.3.

Încurajarea guvernului de a ține cont de drepturile persoanelor cu dizabilități în planificarea socială și de dezvoltare

Ratificarea PO la CNUDPD ar putea determina guvernul să examineze consecințele tuturor acțiunilor sale în raport cu drepturile protejate de CNUDPD și să elaboreze planuri concrete pentru continuarea realizării drepturilor sociale în procesele sale de formulare a politicilor de luare a deciziilor. Astfel, PO la CNUDPD dispune de un potențial puternic de a conduce Guvernul spre integrarea nediscriminării pe criteriu de dizabilitate în toate activitățile sale. Așadar, PO la CNUDPD poate consolida implementarea internă a CNUDPD. Acest fapt implică de asemenea că permiterea adjudecării individuale a drepturilor sociale nu este o cale costisitoare de a realiza justiția pentru persoane. Din contra, cel mai des decizia va avea un efect sistemic. Pe lângă oferirea unui posibil recurs petiționarului ca atare, statele vor dispune de șansa de a-și ajusta practicile ceea ce deseori va avea un efect pozitiv asupra unei populații mult mai largi.

Încurajarea dezvoltării și a utilizării resurselor interne

Art. 2 din PO la CNUDPD prevede epuizarea tuturor resurselor interne disponibile (judiciare și cvasi-judiciare) înainte ca o plângere să poată fi audiată de Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități. Acest lucru încurajează utilizarea, dezvoltarea și consolidarea unui sistem de recurs efectiv la nivel național ca alternativă preferabilă posibilității de a primi un rezultat negativ al procedurii internaționale. În plus, necesitatea de a epuiza resursele interne va obliga persoanele și grupurile să devină mult mai informate cu privire la drepturile omului. În multe cazuri, persoanele cu dizabilități vor afla despre limitele, precum și despre posibilitățile de a cere atenție față de drepturile lor în contextul național.

Consolidarea mecanismelor naționale pentru punerea în aplicare a drepturilor persoanelor cu dizabilități

Cazurile individuale ar putea să impulsioneze Guvernul să modifice sau să schimbe politicile publice și prioritățile și să dezvolte recursuri interne. Constatările Comitetului ar putea fi de asemenea utile pentru grupurile societății civile din țară la pregătirea solicitărilor adresate Guvernului și legislaturilor Republicii Moldova referitor la drepturile persoanelor cu dizabilități.

⁵⁶ http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD/C/10/D/4/2011&Lang=en

Abilitarea persoanelor și a societății civile

Mecanismul de plângeri individuale este o formă importantă de abilitare a societății civile. După cum menționează corect Simmons, „[n]oile dovezi privind efectele tratatelor privind drepturile omului sugerează că ratificarea acordurilor are consecințe în politica internă, mobilizând publicul de a-și percepe drepturile și rolurile în feluri noi, focalizând și legitimând cerințele și creând posibilități noi pentru coalițiile interne”.⁵⁷ Fiind implicate în mecanismul de plângeri individuale, persoanele vor realiza deseori că, de fapt, Guvernul își îndeplinește obligațiile sau cel puțin întreprinde un efort de bună credință în acest scop. Persoanele nu doar vor primi o lecție de abilitare, dar vor afla și despre limitele cerințelor sale.

Încurajarea altor State să ratifice acest document

Statele tind să ratifice Protocoalele Opționale atunci când țările vecine fac aceasta. O presiune modestă din partea semenilor ar putea încuraja alte state să ratifice și să lărgască accesul persoanelor la procedurile de plângeri internaționale.⁵⁸ Prin ratificarea PO la CNUDPD, Republica Moldova poate ocupa un loc de frunte în regiune, la fel ca și în cadrul Parteneriatului Estic în ceea ce privește promovarea drepturilor persoanelor cu dizabilități.

3.3 Concluzii

Orice decizie privind ratificarea trebuie să se bazeze pe o cântărire a provocărilor și beneficiilor. Pentru a facilita procesul, mai jos se prezintă o trecere în revistă a argumentelor pro și contra ratificării.

Argumente împotriva ratificării	Argumente în favoarea ratificării
O povară financiară ne-fezabilă pentru Republica Moldova ca rezultat al procedurii de plângeri	Ratificarea PO la CNUDPD nu necesită costuri adăugătoare datorită următoarelor: (i) PO la CNUDPD nu prevede nicio obligație de fond nouă în afara acelor deja recunoscute de Republica Moldova devenind stat-parte la CNUDPD; (ii) Implementarea drepturilor economice și sociale prevăzute în CNUDPD depinde de resursele disponibile în Republica Moldova. (iii) Conform doctrinei de „adaptare rezonabilă”, dacă adaptarea cerută ar impune o povară disproporționată sau excesivă asupra persoanei sau entității care trebuie să asigure această adaptare, atunci neasigurarea acesteia nu ar constitui o discriminare.
PO la CNUDPD creează drepturi noi ale persoanelor cu dizabilități, și prin urmare, obligații adăugătoare pentru Stat	PO la CNUDPD este un protocol procedural și astfel nu impune nicio obligație nouă asupra Statelor în afara acelor deja recunoscute în CNUDPD.
Numărul mare de plângeri potențiale împotriva Republicii Moldova	Ratificarea este o oportunitate de a consolida mecanismul național pentru punerea în aplicare a drepturilor persoanelor cu dizabilități:

⁵⁷ Simmons, B (2009); Trebuie statele să ratifice? (...), p. 69.

⁵⁸ Simmons, B (2009); Trebuie statele să ratifice? (...), p. 80.

	<p>(i) PO la CNUDPD cere epuizarea tuturor recursurilor interne disponibile înainte ca o plângere să poată fi depusă la Comitet;</p> <p>(ii) PO la CNUDPD prevede criterii stricte de admisibilitate;</p> <p>(iii) Republica Moldova depune eforturi de a promova implementarea drepturilor persoanelor cu dizabilități;</p> <p>(iv) Experiența Republicii Moldova cu procedurile similare de comunicare individuală în cadrul altor tratate ONU pentru drepturile omului indică un număr mic de plângeri.</p>
Costurile excesive ale ratificării	PO la CNUDPD ar putea fi ratificat relativ ușor ținându-se cont de sistemul juridic actual din Republica Moldova, și nu va impune costuri direct sau probleme semnificative în sensul măririi volumului de lucru și a cheltuielilor.
Recursurile judiciare nu sunt efective în realizarea drepturilor persoanelor cu dizabilități	<p>(i) Recursurile judiciare pot fi utile în definirea a ceea ce constituie respectarea drepturilor omului și să aducă valoare adăugată modificărilor legislative și înțelegerii drepturilor CNUDPD. În cazul <i>Zsolt Bujdosó și alții cinci împotriva Ungariei</i>, decizia Comitetului a adus schimbări structurale care au condus la realizarea drepturilor electorale ale persoanelor cu dizabilități.</p> <p>(ii) Republica Moldova deja este parte la Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale. Spre deosebire de hotărârile CEDO, care au o abordare individuală, Deciziile Comitetului CNUDPD pot ajuta Republica Moldova să elaboreze soluții sistemice, care vor contribui la înlăturarea problemelor structurale cu care se confruntă persoanele cu dizabilități.</p>
	Ratificarea PO la CNUDPD va avansa procesul de integrare Europeană a țării. CNUDPD a fost ratificată de aproximativ 90% din statele membre ale UE.
	Ratificarea PO la CNUDPD poate afirma angajamentul Republicii Moldova față de principiul nediscriminării și protecția egală a persoanelor cu dizabilități.
	Ratificarea PO la CNUDPD poate spori nivelul de conștientizare și de înțelegere a drepturilor

	persoanelor cu dizabilități.
	Ratificarea PO la CNUDPD poate reafirma angajamentul Republicii Moldova de a se implica constructiv în organele tratatelor.
	Prin ratificarea OP al CNUDPD, Republica Moldova poate juca un rol fundamental în dezvoltarea jurisprudenței internaționale în domeniul drepturilor, create de Comitetul CNUDPD
	Ratificarea PO la CNUDPD poate încuraja dezvoltarea și utilizarea resurselor interne.
	Ratificarea PO la CNUDPD poate abilita persoanele și societatea civilă.
	Ratificarea PO la CNUDPD ar putea oferi noi posibilități de combatere a excluderii și sărăciei.
	Ratificarea PO la CNUDPD va încuraja alte state să ratifice acest document.

Concluzii generale

Multe dintre obligațiile Republicii Moldova conform CNUDPD nu necesită mari resurse financiare. Ca și în cazul altor tratate la care Republica Moldova este parte deja, obligația de a îndeplini drepturile ar putea impune utilizarea unor sume semnificative, dar în limita resurselor disponibile.

PO la CNUDPD nu prevede drepturi de fond suplimentare. În timp ce funcția Comitetului CNUDPD de examinare a comunicărilor individuale nu este ca atare o funcție de organ judiciar, opiniile emise de Comitetul CNUDPD încadrate în PO la CNUDPD conțin unele caracteristici importante ale unei decizii judiciare. Criteriile de admisibilitate sunt comparativ stricte.

Republica Moldova dispune de un cadru juridic avansat cu privire la nediscriminare și protecția drepturilor persoanelor cu dizabilități. Există jurisprudență extensivă indicând un sistem adecvat de recursuri disponibil la nivel național.

Analiza cuprinzătoare a motivelor de îngrijorare menționate vis-a-vis de perspectivele ratificării arată că argumentele contra acesteia nu țin. Argumentele în favoarea ratificării includ, dar nu se limitează la următoarele:

- Ratificarea PO la CNUDPD nu implică costuri suplimentare;
- Ratificarea PO la CNUDPD va ajuta la dezvoltarea ulterioară a sistemului de recursuri judiciare care sunt extrem de utile în examinarea încălcărilor individuale și, de asemenea, în definirea a ceea ce constituie respectarea tratatului;
- Ratificarea este o oportunitate de a consolida mecanismul național pentru punerea în aplicare a principiului egalității și nediscriminării;
- PO la CNUDPD este un protocol procedural și astfel, el nu impune nici o obligație nouă asupra Statelor, în afara acelor deja recunoscute în CNUDPD;
- Ratificarea PO la CNUDPD va afirma angajamentul Republicii Moldova față de protecția egală a persoanelor cu dizabilități și afirmarea demnității umane;
- Ratificarea va consolida sistemul juridic și va afirma locul Republicii Moldova ca participant de bună credință în sistemul internațional de protecție a drepturilor omului;
- Ratificarea PO la CNUDPD va spori conștientizarea și înțelegerea drepturilor persoanelor cu dizabilități;
- Ratificarea PO la CNUDPD va reafirma angajamentul Republicii Moldova de implicare constructivă în organele tratatelor ONU;
- Prin ratificarea OP al CNUDPD, Republica Moldova poate juca un rol fundamental în dezvoltarea jurisprudenței internaționale a drepturilor create de Comitet;
- Ratificarea PO la CNUDPD va abilita persoanele și societatea civilă;
- Ratificarea PO la CNUDPD va încuraja alte state să ratifice acest tratat.

Recomandări generale

În lumina celor menționate mai sus, se recomandă de a urmări scopul ratificării PO al CNUDPD. Recomandările specifice includ:

- Ajustarea Codului Civil și Codului de Procedură Civilă la prevederile art. 12 din CNUDPD;
- Modificarea art. 28 al Legii cu privire la sănătatea mentală nr. 1402 din 21.05.1998 cu scopul de a stabili mecanisme clare de protecție pentru circumstanțe de urgență medicală și excluderea riscului de spitalizare arbitrară a persoanelor cu dizabilități psihosociale;
- Eliminarea barierelor pentru realizarea dreptului la vot a persoanelor cu dizabilități mintale recunoscute incapabile prin hotărâre definitivă a instanței de judecată;
- Ajustarea prevederilor din Codul Familiei pentru a asigura dreptul la căsătorie și la fondare a familiei, precum stabilește art. 23 al CNUDPD;
- Ratificarea PO la ICESCR;
- Promovarea valorii adăugate a noului instrument de protecție a drepturilor omului (CNUDPD) pentru a spori realizarea drepturilor persoanelor cu dizabilități și a implica entitățile relevante din Guvern în îndeplinirea recomandărilor Comitetului CNUDPD;
- Desfășurarea instruirii pentru judecători cu scopul diseminării jurisprudenței internaționale și regionale legate de drepturile persoanelor cu dizabilități și de deciziile corespunzătoare ale organului pentru egalitate și ale instanțelor din Republic Moldova;
- Consolidarea cooperării între guvern și ONG-uri în sensul elaborării, planificării și realizării politicilor, actelor legislative și planurilor de acțiuni referitoare la drepturile persoanelor cu dizabilități.

Anexa 1. Lista întâlnirilor și consultărilor

Guvern:

Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei;
Ministerul Educației;
Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene;
Ministerul Sănătății;
Ministerul Tehnologiilor Informaționale și Comunicațiilor;
Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor;
Ministerul Justiției.

Parlament:

Departamentul Juridic al Parlamentului Republicii Moldova.

Instituții pentru drepturile omului:

Oficiul Avocatului Poporului (Ombudsmanului);
Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității.

Organizații neguvernamentale:

Centrul de Asistență Juridică pentru Persoanele cu Dizabilități;
Institutul pentru Drepturile Omului din Moldova;
Centrul de Resurse Juridice;
Infonet;
Alianța DPO;
Mecanismul Național pentru Monitorizarea CNUDDP;
Keystone Human Services;
Promo-Lex.

Experți independenți:

Arcadie Astrașan, expert în domeniul sănătății și drepturilor omului.

Organizații internaționale:

PNUD Moldova;
OHCHR.